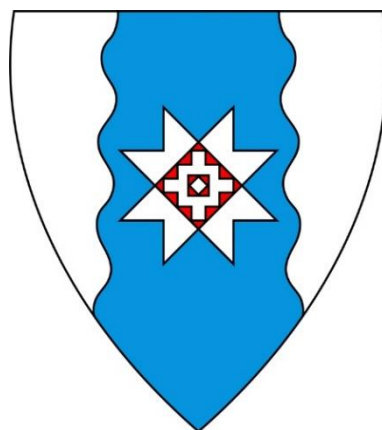

MUHU VALLA ARENGUKAVA 2019-2030

eelnõu

2019

Sisukord

Sisukord.....	1
Tabelid	2
Joonised.....	3
Sissejuhatus	4
1. Muhu vald kui sotsiaalmajanduslik regioon.....	5
1.1. Territoorium ja rahvastik	5
1.1.1. Asend	5
1.1.2. Ajalooline kujunemine.....	6
1.1.3. Muhu identiteet.....	6
1.1.4. Rahvastik.....	7
1.1.5. Asustus	8
1.1.6. Väikesaared	9
1.2. Haridus ja noorsootöö.....	10
1.2.1. Alusharidus	10
1.2.2. Kooliharidus	11
1.2.3. Huvitegevus.....	12
1.2.4. Täiskasvanuharidus ja elukestev õpe.....	13
1.2.5. Muhu valla noorsootöö hetkeolukord ja arenguvõimalused	14
1.2.6. Muhu Noortekeskus.....	16
1.3. Sotsiaalne kaitse	17
1.3.1. Tööhõive	17
1.3.2. Sotsiaaltoetused	20
1.3.3. Turvalisus.....	22
1.4. Vabaaeg ja külaelu	25
1.4.1. Kultuur	25
1.4.2. Sport.....	26
1.4.3. Puhkealad	27
1.4.4. Raamatukogud.....	27
1.4.5. Religioon.....	28
1.4.6. Looduslikud pühapaigad/ pärimuskultuur	28
1.4.7. Külaelu ja kodanikualgatuslik ühistevus.....	29
1.4.8. Muhu Muuseum	29
1.5. Planeerimine ja keskkond	30
1.5.1. Maa ja planeerimine	30
1.5.2. Loodus ja maastikud	33

EELNÕU

1.5.3. Kaitsealused objektid ja territooriumid.....	34
1.5.4. Tehniline taristu.....	36
1.5.5. Elamufond.....	40
1.5.6. Keskkonnaprobleemid	40
1.6. Ettevõtluskeskkond	42
1.6.1. Ettevõtlus	42
1.6.2. Arendusalad.....	45
1.6.3. Kaugtöö.....	46
1.7. Valla juhtimine.....	46
1.7.1. Vallavolikogu ja vallavalitsus	46
1.7.2. Eelarve	48
1.7.3. Vallasisene koostöö	50
1.7.4. Siseriiklik ja väliskoostöö	50
1.7.5. Väliskeskkonna mõjud.....	51
1.8. Kokkuvõte.....	52
2. Visioon 2030.....	53
Üldised strateegilised eesmärgid.....	53
3. Valdkondlikud eesmärgid aastani 2030	54
3.1. Elukeskkond 2030	54
3.2. Haridus ja noorsootöö 2030.....	54
3.3. Sotsiaalhoolekanne 2030	55
3.4. Vabaaeg ja külaelu 2030.....	55
3.5. Planeerimine ja keskkond 2030	55
3.6. Ettevõtluskeskkond 2030.....	56
3.7. Valla juhtimine 2030	56
4. Arengukava seire ja muutmine	58
Kasutatud allikad	59

Tabelid

Tabel 1. Muhi rahvaarv, pindala ja asustustihedus	7
Tabel 2. Elanike arvu muutused Muhi külades	9
Tabel 3. Muhi valla elanike osalemine Töötukassa tööturukoolitustel 2016 - 2018.....	14
Tabel 4. Muhi valla palgatöötaja kuukeskmise brutotulu	17
Tabel 5. Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2017	19
Tabel 6. Demograafiline tööturururveindeksi võrdlus kogu Eesti näitajatega.....	20
Tabel 7. Õigusrikkumised Muhi valla territooriumil 2014 - 2017. aastal.....	23

EELNÕU

Tabel 8. Päästeameti poolt registreeritud sündmused Muhus 2014 – 27.09.2018	24
Tabel 9. Muhu Merepääste Seltsi pääste- ja abistamistööd 2013– 2018	24
Tabel 10. Omandivormi järgi Katastris registreeritud maa (ha), 31.07. 2018. a	30
Tabel 11. Sihtotstarbe järgi katastris registreeritud maa. 30.06. 2018. a	31
Tabel 12. Detailplaneeringute algatamine ja kehtestamine Muhus (2008 - juuli 2018)	32
Tabel 13. Poollooduslikud kooslused	33
Tabel 14. Pärandkultuuriobjektid Muhu vallas	36
Tabel 15. Muhu vallas paiknevad riigimaanteed	36
Tabel 16. Keskkonnainspektsiooni poolt registreeritud rikkumised 2016-2017 Muhu vallas. 41	

Joonised

Joonis 1. Muhu valla rahvastikupüramiid seisuga 01.01.2018.....	8
Joonis 2. Muhu Lasteaia laste arv 2007-2018	10
Joonis 3. Muhu Põhikooli õpilaste arv 2005-2018	11
Joonis 4. Huvitegevus 2018. a Muhu vallas valdkondade kaupa	12
Joonis 5. 7-26-aastaste noorte arv Muhu külates 2018	15
Joonis 6. Muhu vallas registreeritud töötus 2007-2017	18
Joonis 7. Võrdlusandmed toimetulekutoetuse maksmise kohta (eurot).....	19
Joonis 8. Muhu valla maa jaotus maaomandi alusel.....	30
Joonis 9. Kavandatav täiendav õhuliin Muhus	38
Joonis 10. Muhu valla äriühingud majandusharude kaupa.	42
Joonis 11. Erasektori töökohtade jaotus valdkondade kaupa (2017).....	43
Joonis 12. Muhu ettevõtete müügitulu osakaalud valdkondade kaupa (2017).....	44
Joonis 13. Muhus registreeritud ettevõtete eksport valdkondade kaupa (2017)	44
Joonis 14. Muhu ettevõtete eksport riikide kaupa (2017).....	45
Joonis 15. Muhu Vallavalitsuse kui ametiasutuse struktuur	47
Joonis 16. Muhu valla tulumaks ja tasandusfond 2009-2019	48
Joonis 17. Muhu valla investeeringud (€), 2009-2019	49
Joonis 18. Investeeringute osakaalu võrdlus eelarve täitmisest 2008-2018.....	50

Sissejuhatus

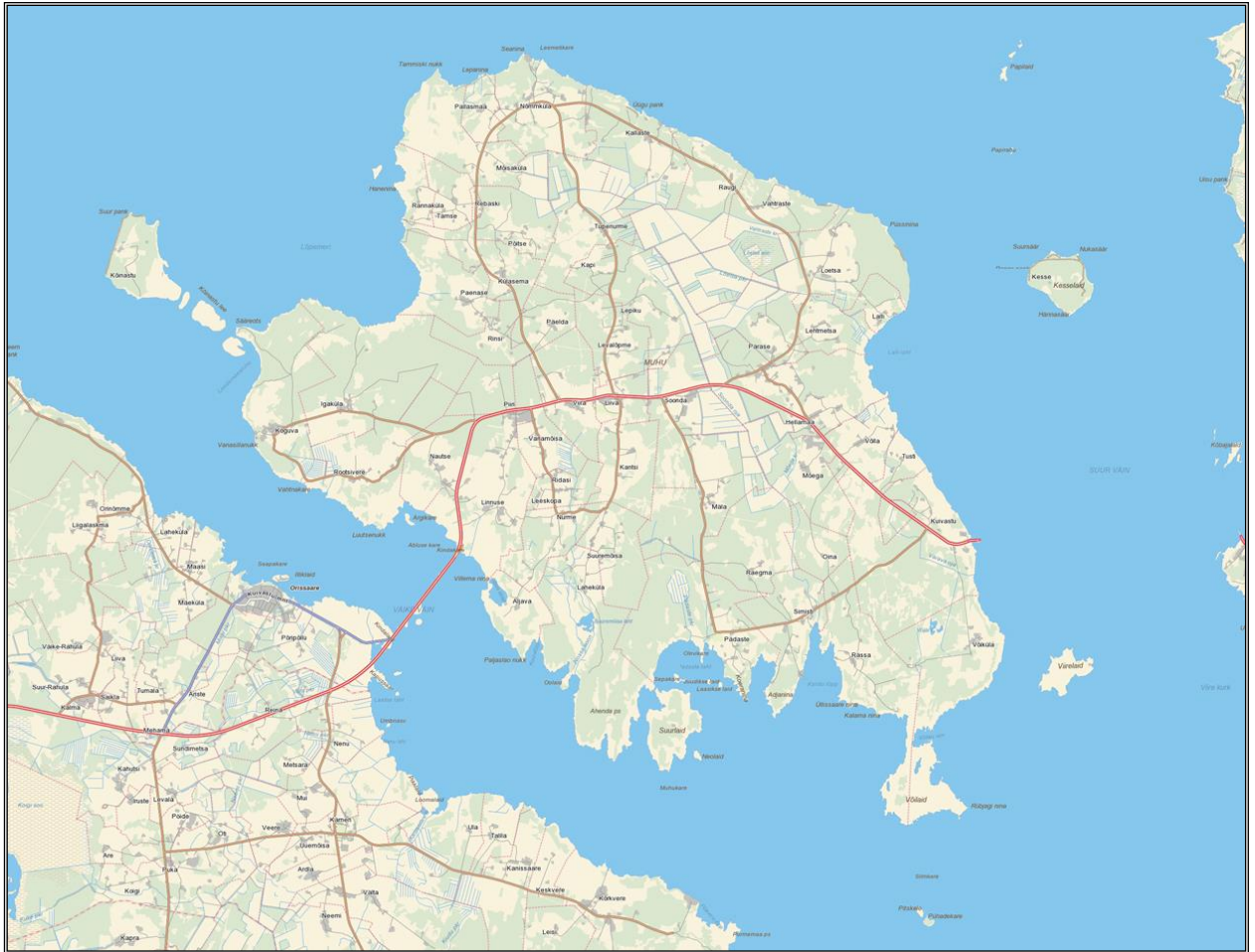
Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt peab igal vallal ja linnal olema arengukava, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele. Arengukavas esitatakse majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna ja rahvastiku tervise arengu pikaajalised suundumused ja vajadused; probleemide ja võimaluste hetkeolukorra analüüs tegevusvaldkondade lõikes; tegevusvaldkondade strateegilised eesmärgid koos taotletava mõjuga ning strateegiliste eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevused arengukava perioodi lõpuni. Arengukava on aluseks Muhu valla eelarvestrateegia ja eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, investeringute kavandamisel ning investeringuteks toetuse taotlemisel. Valdkondlike ja Muhu Vallavalitsuse hallatavate asutuste arengudokumentide koostamisel lähtutakse Muhu valla arengukavast.

Käesolev Muhu valla arengukava on koostatud aastateks 2019–2030. Muhu valla arengukava koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis esitatakse olemasoleva andmestiku põhjal valla olukorra ülevaade. Teises peatükis esitatakse pikaajaline (aastani 2030) soovitava tuleviku visioon, mille elluviimisele on arengukava tervikuna suunatud. Kolmandas peatükis esitatakse valdkondlikud visioonid ja eesmärgid lähtuvalt valdkondlikest visioonidest. Neljas peatükk määratleb arengukava ajakohastamise korralduse Muhu vallas.

Arengukava lisana on koostatud tegevuskava, milles on valdkondade kaupa välja toodud valdkondlike eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused, mis omavad tõenäolist finantskatet. Arendustegevuste finantseerimisvõimalusi prognoositakse eraldi valla eelarvestrateegias.

Arengukava on koostatud Muhu vallavolikogu komisjonide sisendite alusel, mida analüüsis ja täiendas arengukava juhtrühm perioodil 07.06.2018 – 14.03.2019. Juhtrühma kuulusid Raido Liitmäe, Triin Valk, Kalev Kütt, Ave Toomsalu, Ain Saaremäel, Tiina Saar, Meelis Mereäär, Jaan Kesküla, Mihkel Ling, Pille Tamm, Piret Lang, Indrek Võeras, Marii Pregel ja Annika Auväärt. Komisjonide koosseisu kuulus 16 valdkondlikku spetsialisti, lisaks ligikaudu 20 huvirühmade esindajat. Arengukava läbis avalikustamise perioodil 01. - 31.07.2019, avalik arutelu toimus 01.08.2019. a. Arengukava koostamist koordineeris arendusnõunik Annika Auväärt.

1. Muhu vald kui sotsiaalmajanduslik regioon

Allikas: Maa-ameti avalikud kaardirakendused

1.1. Territoorium ja rahvastik

1.1.1. Asend

Muhu vald hõlmab Muhu saare ning seda ümbritsevad laiud, millest suurimad on Võilaid, Suurlaid, Kesselaid ja Viirelaid. Muhu on suuruselt Eesti kolmas saar. Valla kogupindala on 207,9 km². Muhumaa on Saaremaaga püsiühenduses Väikese väina tammi kaudu, mandrist eraldab saart keskmiselt seitsme kilomeetri laiune Suur väin.

Muhu asendi teeb Saare maakonnas ainulaadseks selle toimimine peamise „sissesõiduvärvana”. Saart läbib mandri ja Saaremaa vaheline autoliiklus. 2018. a ületas Suurt väina üle 1,7 miljoni reisija ja 735 000 sõidukit. Muhu vald on nii Tallinnast kui Saare maakonna keskusest Kuressaarest kaugel – vastavalt 153 ja 65 kilomeetrit. Aega pealinna jõudmiseks Suure väina ületamisel parvlaevaga ja autosõiduaja järgi kulub üle 2,5 tunni.

1.1.2. Ajalooline kujunemine

Muhu saar on olnud iseseisev haldusüksus juba muinasajal. Tihedasti asustatud Muhu kihelkonnas toimus 1227. aastal ka Eesti muistse vabadusvõitluse otsustav lahing. Kuni Liivi sõjani kuulus Muhu saar ja Saaremaa idaosa eraldi kirikukihelkonnana Liivi orduriiki.

1819. a. talurahvaseadusega loodi talurahvakogukonnad ehk vallad, mis oma elanikkonnalt kattusid vastavate mõisatega. Taolisi valdasid oli 19. sajandil Muhus 13. Aastal 1891 toimus talurahvakogukondade ühendamine valdadeks. Muhus tekkis kaks valda – Muhu-Suure vald keskusega Piiril saare lääneosas ja Hellamaa vald keskusega Hellamaal saare idaosas. 1939. a. ühendati need Muhu vallaks keskusega Liival. Peale Teist maailmasõda 1945. a moodustati Muhu vallas 4 külanõukogu: Hellamaa, Liiva, Piiri ja Põitse. 1950. a Muhu vald haldusüksusena likvideeriti. Külanõukogude ühendamise tulemusel sai Muhu 1960. a taas üheks haldusüksuseks – Muhu külanõukoguks keskusega Liival. 1990. a taastati Muhus esimesena Eestis omavalitsuslik vald.

1. juulil 2016. a jõustus Eestis haldusreformi seadus, millega sätestati omavalitsuse miinimumsuuruse kriteeriumiks 5000 elanikku ja seaduse kohaselt oli omavalitsustel omaalgatuslikult võimalik ühinemine kokku leppida kuni 1. jaanuarini 2017. Seadus võimaldas omavalitsusüksuse miinimumsuuruse kriteeriumile mittevastava kohaliku omavalitsuse üksuse puhul kohaldada erandit, jättes kohaliku omavalitsuse üksuse suhtes haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamata juhul, kui kohaliku omavalitsuse üksus on mereline saarvald ehk vald, mis asub Eesti territoriaalmeres paikneval saarel, mille territooriumi vald tervikuna hõlmab ja kus teostatakse iseseisvat omavalitsuslikku haldamist. Muhu taotles saarvallana erandi kohaldamist - Muhu vallavolikogu 17.08.2016. a otsusest nr 161 „Taotlus erandi kohaldamiseks haldusterritoriaalses korralduses“ lähtuvalt esitati Rahandusministeeriumile taotlus haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamata jätmiseks. Vastavalt Vabariigi valitsuse 9.veebruari 2017. a otsusele jäeti, tuginedes haldusreformi seaduse §9 lg3 p3 sätestatud mereliste saarvaldade erandile, haldusterritoriaalse korralduse muutmine algatamata ning seega jätkab Muhu vald iseseisva omavalitsusüksusena.

1.1.3. Muhu identiteet

Sisemiselt seotud inimrühmasid iseloomustab väljakujunenud ühisidentiteet – teadmine/tunne oma ühtekuuluvusest ja eristumisest võrreldes ülejäänud maailmaga. Piirkonna arengu kavandamisel on oluline arvestada piirkondlikku identiteeti. Põhjenduseks võib tuua järgnevad asjaolud.

Esiteks – piirkondlik identiteet kujundab inimeste seose oma kodupaigaga kui omase ja turvalise kohaga, mille käekäigule tahetakse kaasa elada, kuhu äraoleku järel on hea tagasi pöörduda.

Teiseks – maailmas ei määra piirkondade käekäiku ainult sealsed loodusrikkused, rahalise kapitali rohkus ning inimeste oskused ja haritus. Oluliseks tunnistatakse ka nn sotsiaalne kapital – tahe ja oskus teha koostööd. Piirkondlik identiteet on oluliseks eelduseks piirkonna ühishuve järgiva koostöö tekkimiseks.

Kolmandaks – üleilmastuvas ja kultuuriliselt ühetaoliseks muutuvas maailmas võimaldavad piirkondlikud kultuuri ja elulaadi eripärad, mis on enamasti tihedalt identiteediga seotud, silma paista erinevate hüvede teenimise eesmärgil.

EELNÕU

Sajanditepikkune saareline isolatsioon, kogukonna järjepidevus ja ääremaaline asend tingisid selgete eripärade väljakujunemise Muhu traditsioonilises rahvakultuuris (murre, kombestik, rahvariie, ehituskunst, külade struktuur) ja nende suhteliselt hea säilimise. Ühtlasi on see kujundanud enda selge eristamise nii Saaremaast kui mandri-Eestist. Rahvakultuuri taandumise ajal on omandanud mõned selle elemendid sümboolse ja esteetilise väärtuse identiteedi väljendamisel ja neid kasutatakse jätkuvalt ka otsese praktilise vajaduseta – kiviaiad, rookatused, tuulikute taastamine, vanad tarberiistad ja fotod dekoratsioonina, rahvariie, -laul ja –tants piirkonna esindusfunktsioonis. Identiteeti kandev väärtus on ka looduskaunitel kohtadel ja ajaloomälestistel, mida Muhus on mitmeid. Taolise väärtuse võivad saada ka lähiajaloo ja tänapäeva nähtused, olgu nende näiteks siis Muhu valla ametlik sümboolika, Muhu kaubamärki kandvad tooted või traditsioonilised üritused.

Seotus Muhuga võib olla üheks põhjuseks, miks viimastel aastatel on Muhu elanike arv järjepidevalt kasvanud. Kui vanemas eas pöörduvad paljud muhulased tagasi kodukohta, siis saarele asumisel on muhulaseks olemise tunne argumendiks ka nooremate inimeste seas. Samas on Muhu identiteet kütkestanud ja toonud valda elama ka neid, kel puudub igasugune varasem side paigaga.

Muhu rahvarõiva, puidutöö ja toiduvalmistamise traditsioonidel on suur tähtsus identiteedi kujundamisel. Seejuures peetakse oluliseks ajaga väljakujunenud töövõtete ja kvaliteedistandardite järgimist. Kuna paljude toodete kujunduslik kontseptsioon ei ole ajas muutunud, on põhirõhk meisterlikkusel. Kohalikke tooteid osatakse aina rohkem väärtustada ja nende tarbimine pigem kasvab, kuigi kaubanduses pakutakse ka palju alternatiivset odavat masstoodangut.

1.1.4. Rahvastik

Muhu rahvaarvu muutumise pikaajaliseks valdavaks tendentsiks on alates 20. sajandi teisest veerandist olnud kahanemine. Saare suurim rahvaarv – ligi 6000 elanikku – fikseeriti I maailmasõja algul, mil kodus olid ka enamik muidu ulgtööl olnud mehi. 1922. a rahvaloenduse järgi oli Muhu elanike arv 5881. Edasi on järgnevad rahvaloendused näidanud elanikkonna jätkuvat kahanemist.

Seisuga 1. jaanuar 2018. a oli Muhu valla rahvaarv 1946.

Tabel 1. Muhu rahvaarv, pindala ja asustustihedus

RAHVAARV, PINDALA JA ASUSTUSTIHEDUS	01.01.2018
Rahvaarv (Rahvastikuregistri andmed)	1946
Pindala, km ²	207,9
Asustustihedus, elanikku km ² kohta	9,36

Allikas: Rahvastikuregister

Saare maakonnas vähenes aastatel 2000–2011 rahvaarv 12,81%, seda peamiselt madala sündimuse ja väljarände tõttu. Rahvastikuregistri andmetel kahanes Muhu rahvaarv aastatel 1994–2007 ligikaudu 14%, järgnevatel aastatel on aga toimunud märgatav aeglustumine. Kuigi loomulik iive on endiselt miinuses, on Muhu rahvaarv alates 2016. aastast tõusuteel. Näiteks

EELNÕU

2017. aastal kasvas saare elanike arv 59 inimese võrra. 2012. aastaga võrreldes on 2018. aastaks elanike arv 28,5% võrra kasvanud.

Praegust rahvaarvu on mõjutanud Eesti „laulva revolutsiooni“ beebibuum, mille tulemusena on Muhus sirgunud 25–29-aastased noored. Vaadeldes Muhu valla rahvastiku soolist ja vanuselist jaotust, on märgata kuni 19-aastaste ning 30–39-aastaste madalat osakaalu.

Muhu valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018

Allikas: Statistikaamet

Joonis 1. Muhu valla rahvastikupüramiid seisuga 01.01.2018

1.1.5. Asustus

Muhu vallas on 52 küla. Tihedale külaasustusele vaatamata ei ole Muhus ajalooliselt välja kujunenud tugevat kihelkonnakeskust (väikelinna või alevit). Tänapäevaks on saare tõmbekeskuseks kujunenud Liiva küla, mis on ühtlasi valla keskasula ning vallamaja, haridusasutuste, hooldekodu, perearstikeskuse ja äri- ning teenindusettevõtete asukoht. Elanike arvu muutusi külades viimase viie aasta jooksul iseloomustab tabel 2.

Tabel 2. Elanike arvu muutused Muhu külades

				Seisuga 1.01.2018				
Jrk nr	Küla	Elanike arv	Osa rahvastikus	Jrk nr	Küla	Elanike arv	Muutus	Osa rahvastikus
1	Liiva	203	10,6%	1	Liiva	176	-13,3%	9%
2	Hellamaa	154	8,1%	2	Hellamaa	147	-4,5%	7,6%
3	Nõmmküla	112	5,9%	3	Kallaste	99	+17,9%	5,1%
4	Kallaste	84	4,4%	4	Linnuse	93	+19,2%	4,8%
5	Linnuse	78	4,1%	5	Nõmmküla	90	-19,6%	4,6%
6	Lõetesa	76	4,0%	6	Lõetsa	81	+6,6%	4,2%
7	Piiri	65	3,4%	7	Kuivastu	65	+16,1%	3,3%
8	Kuivastu	56	2,9%	8	Viira	59	+20,4%	3,0%
9	Viira	49	2,6%	9	Suuremõisa	56	+55,6%	2,9%
10	Külasema	49	2,4%	10	Pädaste	56	+19,1%	2,9%

Allikas: Statistikaamet

1.1.6. Väikesaared

Kesselaid (ka Kessulaid, Kesse) on umbes 1,7 km² suurune saar Suures Väinas Muhu saare kilderanniku ja mandri vahel, kus Rahvastikuregistri andmetel elas 01.01.2018. a seisuga 6 inimest. Muhu saar jääb Kesselaiust 3,4 km ja Mandri-Eesti 4 km kaugusele. Kesselaiu rannikumeri saarest põhja, ida- ja lõunapool on võrdlemisi madal, lääne poole jääb aga Väinamere sügavaim piirkond.

Saarel tegeletakse loomakasvatuse, mesinduse ja turismiga. Kesselaiul on Riigimetsa Majandamise Keskuse tähistatud matkarada ning puhkeala. Eraomaniku poolt on rajatud Uueõue puhkemaja, mis pakub turistidele transpordi, majutuse ja toitlustuse võimalust.

Kesseleiuule on võimalik randuda kahe sadama kaudu – loodetipus asuva Kesse Abaja või idas asuva erasadama Kesse-Jaani kaudu. Põhiline külastusaeg on suvi, aga ka talv, kui merel on piisavalt tugev jää.

Esmane elektrienergia tarbimisvajadus Kesselaiul on kaetud taastuvenergiat põhinevate süsteemidega, mis paiknevad saare kolmes osas vastavalt inimeste elukohtadele. 2018. a alustati Kesse elektrivarustuse tagamise II etapi töödega, mille raames paigaldatakse täiendavad elektritootmisseadmed aastaringseks elektrivarustuse tagamise parendamiseks.

Saare lääneküljele on Päästeameti poolt rajatud mehitamata päästejaam. Kauba ja ehitusmaterjalide transportimisel kasutatakse suurt pukseerimisparve, mille ehitas Muhu vald.

Vajalik on tugevdada sadamaid tormituultest tekkivate kahjude vastu ning luua suurem teenindus- ja külalisaluste vastuvõtu võimekus.

Viirelaid (varem kutsutud ka Paternoster) asub samuti Muhu saare ja mandri vahel, kaugus Kuivastust 3,9 km ja Virtsust 4,1 km. Viirelaid asub terves ulatuses Väinamere hoiuala koosseisus. Laid on peaaegu 100% ulatuses poollooduslik kooslus – lubjarikas aruniit. Koosluse seisund on hea – ala hooldatakse iga-aastaselt lammastega.

EELNÕU

Viirelaiu asustus on piiratud ühe kinnistu peal asetsevate majadega. 2018. aasta seisuga elab Rahvastikuregistri andmetel saarel 2 inimest. Elanikud tegelevad peamiselt turismiga. Majutus ja tootlusasutuseks on renoveeritud Viirelaiu Majakavahi kompleks. 2018. aastal tunnustati seda ettevõtmist ka Lääne-Eesti aasta turismiteo tiitliga. Viirelaid on sihtkohana muutunud piirkonnas oluliseks turismimagnetiks, mida külastatakse võimalusel aastaringelt.

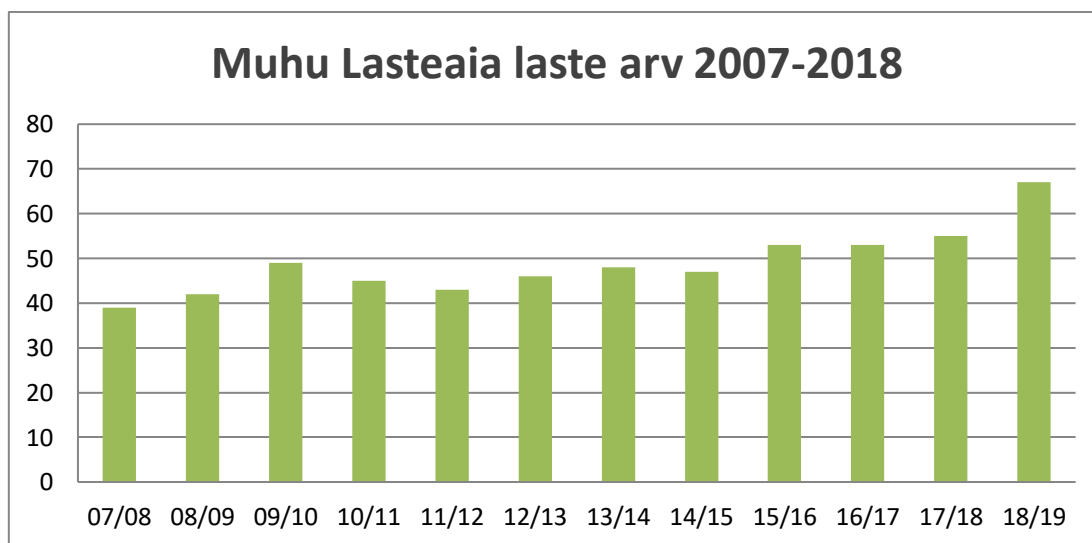
Lahendamist vajavad prügiveo korraldamine, tuleohutuse tagamine, sadama või kai rajamine, samuti kaasaegse elektrilahenduse rajamine laiule, kuna elektri püsiühendus puudub.

Vajalik on leida sobiv transpordilahendus väikesaartega ühenduse pidamiseks keerulisemate ilmastikuolude korral, kui navigatsioonihooaeg on lõppenud ja sobivad jäätumised saartele pääsuks puuduvad. Ohutuse tagamiseks on vajalik täiendav navigatsioonimärgistus ja -valgustus.

1.2. Haridus ja noorsootöö

1.2.1. Alusharidus

Muhu vallas on üks lasteaed, mis asub Liiva keskuses. Muhu Lasteaias oli 2018. aasta alguse seisuga 3 rühma, kus käis kokku 57 last. Seoses lasteaiaaegade laste arvu kasvuga avati Muhu Lasteaias 2018. a oktoobris täiendav, 4. rühm.

Joonis 2. Muhu Lasteaia laste arv 2007-2018

Allikas: Muhu Lasteaed

Muhu Lasteaed on avatud aastaringelt. Suveperioodil töötab 2 rühma, mis lihtsustab oluliselt töötavate vanemate elukorraldust, aga võimaldab teenust pakkuda ka teistele soovijatele.

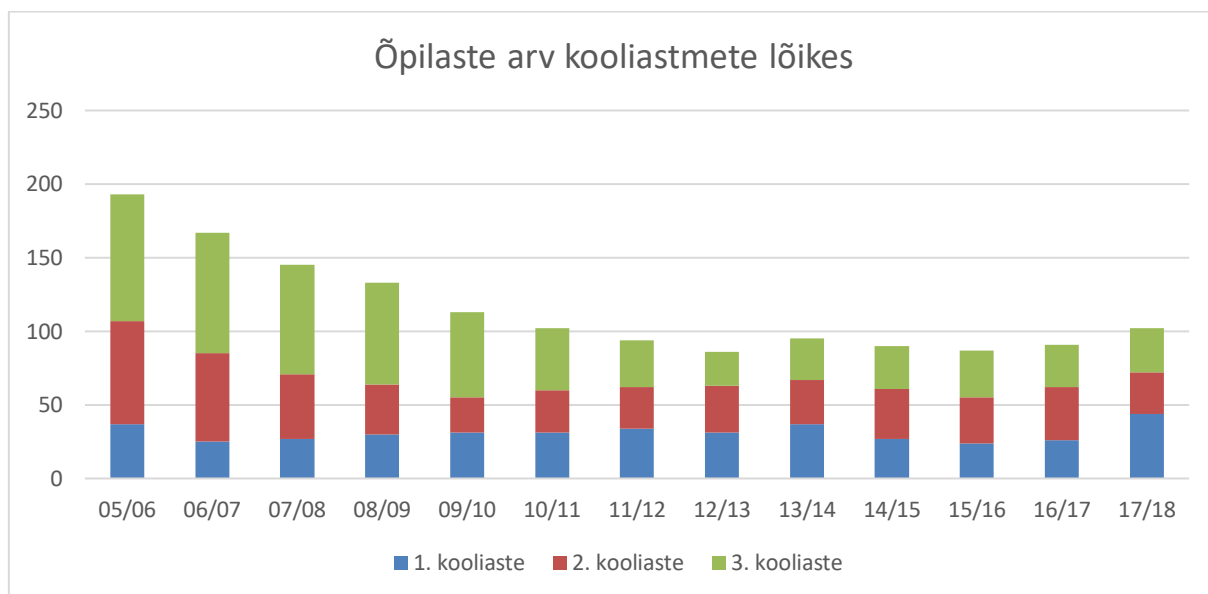
Kõik rühmaruumid on 2018. a sügiseks remonditud, turvalised ja kaasaja nõuetele vastavad. Remondi ootel on veel osa kabinette ja varjualused, laste arvu kasvades on ilmnenud ka vajadus suurema saali järele. Parendamist vajab internetiühendus, õpetajatele on vaja soetada arvutid.

1.2.2. Kooliharidus

Muhu vallas on üks üldhariduskool, Muhu Põhikool asukohaga vallakeskuses Liival. Tegemist on munitsipaalkooliga, mis rekonstrueeriti 2002. aastal.

Seisuga 1. september 2018 õpib Muhu Põhikoolis 98 õpilast. Põhikooliealisi lapsi, kelle reaalseks elukohaks on Muhu vald, õpib ka Orissaare Gümnaasiumis. Keskhariduse omandavad õpilased kas Orissaare Gümnaasiumis, Kuressaare Gümnaasiumis, Saaremaa Ühisgümnaasiumis, Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumis või ka mandril. Kutse-keskharidus või kutseharidus omandatakse peamiselt Kuressaare Ametikoolis.

Õpilaste arv on olnud kord suurem, kord väiksem (90-102) (Joonis 5). Peamiseks põhjuseks on 9. klassi lõpetajate ja 1. klassi astujate arvu erinevus. Jälgides sündimuse statistikat vallas, võib oletada, et kooli õpilaste arv jääb mõneks ajaks püsima 90-100 piires.

Joonis 3. Muhu Põhikooli õpilaste arv 2005-2018

Allikas: www.haridussilm.ee

Kõne- ja lugemis- ning kirjutamisprobleemide lahendamiseks on vallas tööl logopeed, kes teenindab nii kooli kui ka lasteaeda. Logopeedilist abi vajavate laste arv on aastatega suurenenud. I ja II kooliastmes on ka õpiabi võimalus. Koolis on võimalik õppida pikapäevarühmas, osaleda huviringides ja saada abi ainekonsultatsioonides. Muhu Põhikoolis on loodud võimalus õppida ka lihtsustatud ja individuaalse õppekava alusel, samuti on osadel õpilastel teatud ainetes rakendatud Individuaalset õppekava (IÕK) õppemahu vähendamise, on rakendatud üksühele õpe. Koolis töötab sotsiaalpedagoog. Sotsiaalsete probleemidega ja hariduslike erivajadustega õpilaste osakaal koolis on kasvanud.

Õpilased saavad koolis käimiseks tasuta kasutada nii ühistransporti kui ka nn kooliringi tegevat valla bussi. Koolibussi sõidugraafiku koostamisel arvestatakse kooli tunniplaani ja õpilaste huvialategevuste ajakavaga.

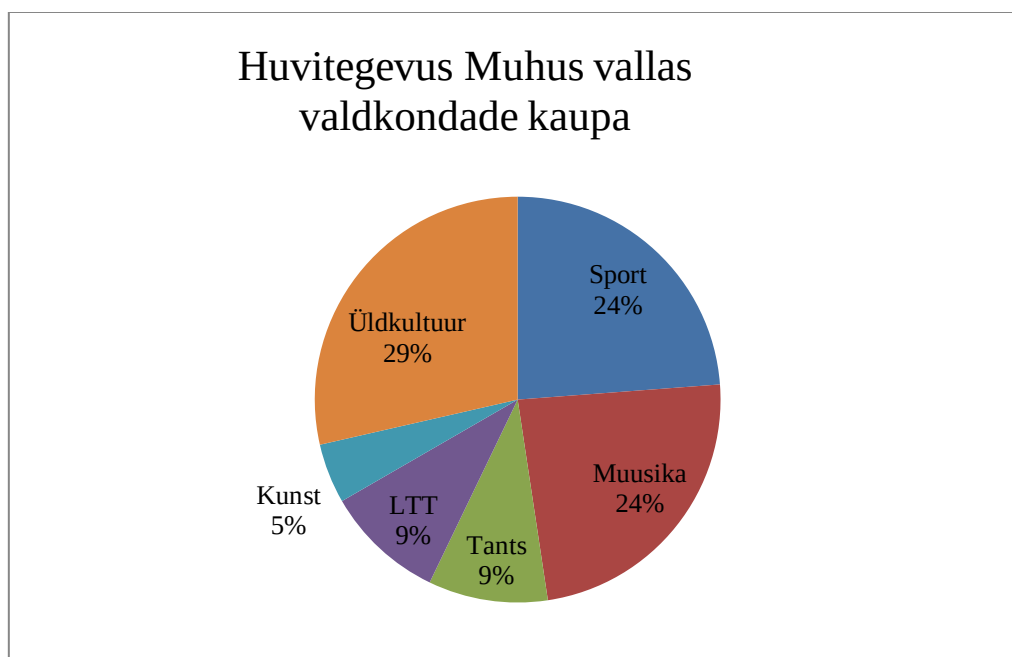
EELNÕU

Kooli juures toimuv huvitegevus on lastele tasuta. Väljaspool kooli toimuvates huvikoolides osalevate õpilaste ühe ringi osalustasu maksumuse kompenseerib vald lapsevanema esitatud avalduse alusel.

Kooliga seotud lähiaastate suuremad investeeringud on II korruse pargipoolsete akende vahetamine ja hoone ventilatsioonisüsteemi rekonstrueerimine, samuti spordihalli rekonstrueerimine koos ujula rajamisega, etapiviisiline staadioni rekonstrueerimine. Õppeprotsessi kaasajastamiseks ning digiõppevahendite laialdasemaks kasutuselevõtuks on vaja soetada täiendavaid seadmeid, uuendada õppematerjale ja –vahendeid.

1.2.3. Huvitegevus

Muhu vallas korraldavad huviringide tööd valdavalt Muhu Põhikool ja Muhu Noortekeskus. Alates 2018. a sügisest on noortel võimalus Muhu põhikoolis osaleda tasuta 17 huviringi tegevuses, noortekeskuse baasil tegutseb 4 huviringi. Noortel on kõige rohkem valikuid üldkultuuri-, spordi- ja muusikaringide hulgas, vähem on kohapeal võimalusi tegeleda kunsti või loodus-, tehnika- ja täppisteaduste huviringides (joonis 4).

Joonis 4. Huvitegevus 2018. a Muhu vallas valdkondade kaupa

Allikas: Muhu Vallavalitsus

Huvihariduses ja huvitegevuses osalemise soodustamiseks on Muhu Vallavolikogu 27.03.2013 määrusega nr 98 vastu võetud [„Huvitegevuse toetamise kord Muhu vallas“](#). Kord sätestab huvitegevuse toetamise tingimused ja korra Eesti rahvastikuregistri andmetel Muhu vallas elavate ja õppivate 3 – 19 aasta vanuste laste ja noorte huvitegevuse toetamiseks valla eelarvest, kui vastava huvitegevusega tegelemiseks puuduvad võimalused Muhu vallas.

Alates 2017. aastast määratakse võimaluse korral valdadele ja linnadele riigieelarvest kooskõlas riigieelarve seadusega täiendav toetus 7–19-aastaste noorte süsteemse ja juhendatud huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavuse ja mitmekesisuse parandamiseks eesmärgiga suurendada nende võimalusi omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal. Kohalik omavalitsus saab kasutada riigieelarvest eraldatavat toetust, kui tal on kehtiv huvihariduse ja huvitegevuse kava. Lähtuvalt „Muhu valla huvihariduse ja huvitegevuse kava 2017-2018“ eesmärkidest on riigipoolse lisarahastuse toel alustanud tegevust kolm uut huviringi põhikoolis ja üks noortekeskuses, toetatud on uute noorte osalemist huvihariduses, soetatud huvitegevuseks vajalikke õppevahendeid ja käidud õppereisidel.

1.2.4. Täiskasvanuharidus ja elukestev õpe

Täiskasvanuharidus on organiseeritud õppetegevus teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamiseks ning nende säilitamiseks või täiendamiseks. Õppimine võib toimuda mistahes tasemel või meetodil. Samuti võib see asendada või olla jätkuks esmasele haridusele, mis omandatakse koolis, kolledžis või ülikoolis.

Täiskasvanuharidus on suunatud täiskasvanud õppijaile, kelle all mõistetakse isikut, kes õpib töölkäimise, perekonnaelu või muu tegevuse kõrvalt. Teisisõnu pole tema põhitegevuseks õppimine.

Elukestvaks õppimiseks nimetatakse pidevat eneseharimist ja ühiskonnaga kohandumist konkurentsipüsimeks. Tänapäeva argielu iseloomustavad kiired muutused ühiskonnas ning tehnoloogia pidev areng, mistõttu on üha olulisem, et inimeste teadmised ja oskused käiksid nende muutustega kaasas. Nii muutuvad elukestev õpe ning haridus järjest olulisemaks. Elukestva õppimise peamisteks motivaatoriteks on suurem töö- ja endaga rahulolu, helgemad tulevikuperspektiivid, konkurentsivõime säilitamine ja kasvav sissetulek.

Kõige enam Muhu valla täisealisi elanikke osaleb Kuressaare Ametikooli poolt pakutavas tasemeõppes ja koolitustel. 2018. a I poolaastal on koolitustel osalenud 24 muhulast vanuses 22 – 65. Neist enamus on läbinud erialase töö jaoks vajaliku hügieenikoolituse, aga õpitakse ka väikelaevajuhiks ja majutusteenindajaks.

Vähesel määral täiskasvanuid omandab kõrgharidust TTÜ Kuressaare Kolledžis ja teistes kõrgkoolides.

Alates 2017. aastast pakub Töötukassa uue tööhõiveprogrammi toel täiend- ja ümberõppe võimalust töötajatele, tööotsijatele või töötutele, samuti toetatakse töötajaid erialase kvalifikatsiooni saamisel.

Tabelis 3 on esitatud Töötukassa Saaremaa osakonna andmed alates 2016. aastast korraldatud koolituste ja neis osalenud Muhu valla elukohaaadressiga registreeritud töötute ja tööotsijate kohta.

Tabel 3. Muhu valla elanike osalemine Töötukassa tööturukoolitustel 2016 - 2018

Haldusüksus	Alustatud koolitused			Koolitust alustanud isikud		
	2016	2017	2018 jaan-juuli	2016	2017	2018 jaan-juuli
Muhu vald	19	16	23	14	15	13

Allikas: Töötukassa

Täiskasvanutele suunatud koolitused ei toimu Muhus regulaarselt. Valla poolt korraldatud loengute kõige enam huvipakkunud teemad on olnud aiandus, toitumine ja tervis, sh esmaabi. Toimunud on inglise ja hispaania keele kursus, aga ka loengud rahatarkuse ja pärandi/pärandamise teemadel. Erinevaid koolitusi korraldatakse igal aastal oktoobris toimuva Täiskasvanud õppija nädala raames.

Koolitusi korraldavad lisaks vallale veel MTÜ-d Muhu Pärandikool, Muhu Käsitööselts Oad ja Eed, Hellamaa Maanaiste Selts jne.

Muhu vallas antakse igal aastal välja stipendiumit kategoorias „aasta täiskasvanud õppija“. Maakondliku tunnustuse on saanud mitmed Muhu täiskasvanud õppijad, samuti koolitussõbralik organisatsioon.

1.2.5. Muhu valla noorsootöö hetkeolukord ja arenguvõimalused

Muhu vallas elas rahvastikuregistri andmetel 1.augusti 2018. aasta seisuga 1974 inimest, neist noori vanuses 7-26 on 298. Osa noortest õpivad või töötavad väljaspool Muhu valda (mujal Eestis, välismaal).

Muhu valla 7-26-aastaste noorte registripõhine paiknemine külades on esitletud joonisel 5.

Joonis 5. 7-26-aastaste noorte arv Muhu külates 2018

Allikas: Rahvastikuregister, graafika Ivar Äkke

Muhu suurimad lastega külad on Liiva (24), järgneb Kallaste (19), Hellamaa ja Kuivastu (12). 2018. aasta alguse seisuga ei olnud alla 18-aastaseid lapsi Igakülas, Lallil, Leeskopal, Nautses, Raegmas, Rebaskil, Tupenurmes, Tustil ja Võikülas.

Kõige aktiivsemalt osalevad noorsootöös lapsed vanuses kuni 19 eluaastat.

Muhu vald on noorsootöös olnud pikalt üks edumeelsemaid Saare maakonnas. Muhu koostöö Saaremaa vallaga noorsootöö osas jätkub ka pärast haldusreformi. Lisaks on tehtud koostööd ka erinevate piirkondadega mujal Eestis ja sõprusvaldadega välismaal. Muhu noorsootöö on arenguvõimeline ja jätkusuutlik. Probleemideks on põhikooli läbinud noorte vähene kaasatus ja noortekeskus oleva tehnilise baasi vähene kasutatavus. Lisaks peab pöörama suuremat tähelepanu noortele mõeldud info liikumisele ja kättesaadavusele.

Aastal 2018 taaskäivitati Muhu Noortevolikogu, mis on valla noorte esinduskogu ja mille põhiülesandeks on võimaldada noortel aktiivselt osaleda ühiskondlikus elus.

Muhu valla noorsootöö peamised tugevused on alljärgnevad:

- Pikaajaline noortekeskuse tegevus on aidanud kaasa Muhu valla noorsootöö arengule;
- Väga head tingimused on loodud noortele nii formaal- kui mitteformaalõppes osalemiseks, samuti huviringidega tegelemiseks;
- Kaasaegne noortekeskus ja tingimused noorsootöö korraldamiseks.

Noorsootööga tegelevad asutused Muhu vallas

- Muhu Põhikoolis on tegev õpilasesindus, tegutsevad mitmed huviringid ning toimuvad noortele suunatud üritused. Koolil on sõpruskoolid välismaal ning osaletakse mitmesugustes projektides (nt Globe). Muhu Põhikooli koosseisu kuulub ka Muhu Spordihall, kus toimuvad nii kehalise kasvatuse tunnid, kui ka paljud treeningud ja ringid, noortekeskusel on nädala kavas ette nähtud spordihalli kasutamise aeg.
- Muhu Lasteaed tegeleb üldjuhul alla 7-aastaste laste ja noortega, kuid on oluline partner nii koolile kui noortekeskusele ürituste korraldamisel.
- Hellamaa Külakeskuse üheks ülesandeks ja tegevusalaks on noorsootöö korraldamine. Tänu koostööle Kinobussiga näidatakse seal uusimaid Eesti filme.
- Muhu Muuseum korraldab koostöös haridus- ja noorsootööasutustega erinevaid noortele mõeldud üritusi.
- Liiva – ja Hellamaa raamatukogud on headeks koostööpartneriteks erinevate kohtumiste ja ürituste korraldamisel.
- Muhu vallas tegutseb aktiivselt Külasema külaselts, mis oma tegevustes pöörab tähelepanu ka noortele.
- Muhus on mittetulundusühinguid, mis vähemal või suuremal määral tegelevad ka noorsootööga (nt Muhu Spordiklubi, Muhu Merepääste Selts, Väinamere Uisk).
- Muhu noored osalevad Noorkotkaste tegevustes.
- EELK Muhu Katariina kogudus korraldab lastele pühapäevakoolitunde.

1.2.6. Muhu Noortekeskus

Muhu Vallavolikogu 25.01.2005. a määrusega nr 23 asutati munitsipaalasutus Muhu Noortekeskus ning kinnitati Muhu Noortekeskuse põhimäärus. Noortekeskuse tegevusvaldkond on noorsootöö korraldamine ja arendamine Muhu vallas. 2015. aasta oktoobrist tegutseb noortekeskus SA Innove projekti „Muhu Noortekeskuse uute ruumide rajamine“ raames Muhu spordihalli laiendusena rajatud uutes ruumides.

2007. aastal astus Muhu Noortekeskus Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse (EANK) ja 2008. aastal Eesti Noorsootöötajate Ühenduse (ENÜ) liikmeks.

Muhu Noortekeskust külastab igapäevaselt keskmiselt 20-30 noort. Noortekeskuses käivad peamiselt noored vanuses 7-16 eluaastat, kuid erinevate projektide ning tegevuste raames saavad noortekeskuse poolt pakutavatest teenustest osa ka 18+ noored. Viimastele teenuste sihitamine on keerulisem, kuna nende noortega seotud elukorraldus, haridusasutused ja töökohad on tihti osaliselt või täielikult nihkunud Muhu valla territooriumilt väljapoole.

Muhu Noortekeskuse kaks põhisuunda on muusika ja multimeedia, aga tähepanu pööratakse ka noorte ettevõtlusele ja iseorganiseerumisele teenuste ja toodete arendamisel. Hästi toimib traditsiooniline suvine töömalev. Nii projektipõhistes tegevustes, huviringides, sündmustekorralduses kui laagrites on fookuses erinevad vanusegrupid.

Noortekeskus on osalenud aktiivselt rahvusvahelises noorsootöös ja mitmesugustes projektides. Head koostööd on tehtud paljude asutuste ja organisatsioonidega. Lisaks kaasab noortekeskus oma tegevustesse vabatahtlikke.

1.3. Sotsiaalne kaitse

1.3.1. Tööhõive

2018. aastal oli Muhu vallas tööealisi elanikke 1213 (vanuses 19 - 64).

Muhu suurim tööandja koos allasutustega on kohalik omavalitsus, kus töötab ligikaudu 100 inimest. Kohalikule omavalitsusele on oluline ettevõtluse jätkusuutlikkus, mis kaudu tagatakse elanikkonnale tööhõive ja sissetulekud ning luuakse valla eelarvele stabiilne tulubaas. Maksu- ja Tolliameti andmeil olid 2018. aastal lisaks kohalikule omavalitsusele saare suuremad tööandjad:

1. Saaremaa Tarbijate Ühistu - jaekaubandus
2. Siseministeerium - riigikaitse
3. Muhu Hooldekeskuse SA - üldhooldekodu
4. AS Saarte Liinid - sadamad
5. Muhu Puidukoda OÜ- puidutarvikud
6. OSAÜHING COLLESTER – üldehitus

Statistikaameti andmetel oli 2017. aastal Muhu vallas 1087 maksumaksjat, mis moodustas 56 % elanikkonnast. Kuukeskmise brutotulu on esitletud aastate lõikes tabelis 4. Palgatöötajate kuukeskmist brutotulu analüüsidest selgub, et meeste sissetulekud on olulisel määral kõrgemad kui naistel. Enam eristuvad mehed vanuses 63 ja vanemad võrdluses samaealiste naistega, teenides ühes kuus brutotulu ca 600 eurot rohkem.

Tabel 4. Muhu valla palgatöötaja kuukeskmise brutotulu¹

Muhu vald	Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, eurot											
	Mehed ja naised				Mehed				Naised			
	Alla 25	25-49	50-62	63 ja vanemad	Alla 25	25-49	50-62	63 ja vanemad	Alla 25	25-49	50-62	63 ja vanemad
2012	528	871	772	580	629	998	891	702	457	706	668	330
2013	578	926	857	515	704	1053	1011	595	482	760	737	359
2014	578	1050	857	605	664	1220	937	705	522	819	782	434
2015	674	1122	892	783	803	1306	958	945	553	878	833	559
2016	734	1170	928	808	860	1329	977	972	640	951	887	594
2017	817	1298	1043	918	997	1456	1125	1176	642	1060	974	577

Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti andmetel oli Eesti keskmine brutokuupalk 2017. aastal 1221 eurot ja tunnipalk 7,40 eurot, 2018. a vastavalt 1310 eurot ja 7,85 eurot. Nagu ka mujal Eestis, on üha

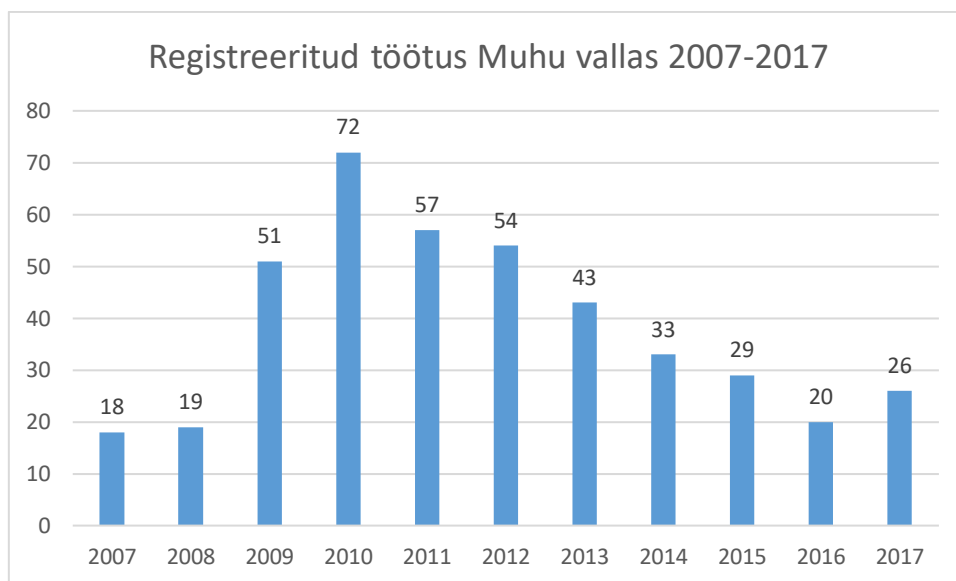
¹ Palgatöötaja brutotulu – Maksu- ja Tolliameti tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustusmakse deklaratsiooni (TSD) vormil näidatud sotsiaalmaksuga maksustatav rahaline tasu; stipendium, toetus ja pension; seaduse või muu õigusakti alusel töö eest makstav tasu

EELNÕU

keerukamaks muutunud vajaliku kvalifikatsiooniga töötajate leidmine. Muhu vallas on miinimumpalga lähedal kaubandus- ja teenindussektori töötajate palgad. Klassikaliselt on miinimumpalga saajateks erinevad abitöötajad.

Muhu valla palgatöötaja kuukeskmise brutotulu tõusis 2014. aastal arvestatud 929,66 eurolt 2017. aastal 1155,08 eurole. Keskmine väljamakse Muhu valla maksumaksja kohta on stabiilselt suurenenud.

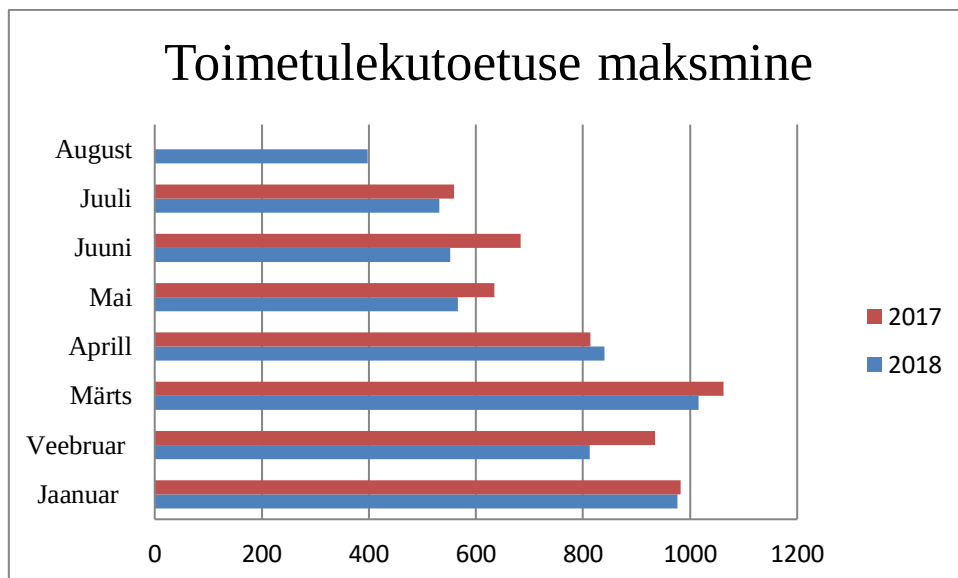
Nagu ka mujal Eestis suurenes Muhu vallas töötuse tõus järsult 2009. aastal. Kui 2008. aastal oli keskmiselt 19 registreeritud töötut, siis 2009. aastal juba keskmiselt 51 ja 2011. aastal 57 registreeritud töötut. Töötute arv hakkas oluliselt langema 2013. aastal.

Joonis 6. Muhu vallas registreeritud töötus 2007-2017

Allikas: Statistikaamet 2018

Viimase viie (2012-2017) aasta jooksul on toimetulekutoetuste saajate arv olnud stabiilne-keskmiselt 5-6 leibkonda kuus. Lisaks makstakse vastavalt kehtestatud korrale abivajajatele valla eelarvest sotsiaaltoetuseid.

Joonis 7. Võrdlusandmed toimetulekutoetuse maksmise kohta (eurot).

Allikas: Muhu Vallavalitsus

Ülalpeetavate määr näitab, kui palju on elanikkonnas lapsed (0–14 eluaastat) ja eakaid inimesi (65 eluaastat ja vanemad) tööealiste (15–64 eluaastat) kohta. Aastail 2016–2017 on Muhu vallas ülalpeetavate laste ja eakate arv tõusnud. Samas on suurenenud ka tööealiste elanike arv, tänu millele püsib ülalpeetavate määr 55% piires.

Tabel 5. Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2017

Muhu vald	Rahvastik vanuses 0-14	Rahvastik vanuses 15-64	Rahvastik vanuses 65 ja enam	Ülalpeetavate määr
2013	150	1040	450	57,8
2014	151	915	448	65,5
2013	157	915	457	67,1
2014	165	945	454	65,5
2015	162	941	455	65,6
2016	176	1160	466	55,3
2017	185	1170	468	55,8

Allikas: Statistikaamet

Demograafilist töötururinde indeksit arvutatakse 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste vanuserühmade suhtena. Indeks näitab tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega. Ühest suurema indeksi korral võib oodata tööjõu pakkumise suurenemist, ühest väiksem indeks prognoosib tööjõupuuduse tekkimise võimalust.

Alljärgnevalt on tabelis 6 toodud välja töötururindeindeksi näitajate võrdlus kogu Eesti andmetega Statistikaameti andmete alusel.

Tabel 6. Demograafiline töötururindeindeksi võrdlus kogu Eesti näitajatega

Aasta	Muhu vald	Kogu Eesti
2009	0,45	0,79
2010	0,44	0,77
2011	0,40	0,75
2012	0,44	0,75
2013	0,50	0,77
2014	0,50	0,79
2015	0,81	0,81
2016	0,47	0,82
2017	0,48	0,83

Allikas: Statistikaamet 2018

1.3.2. Sotsiaalhoolekanne

Sotsiaalhoolekande eesmärgiks on sotsiaalse turvalisuse suurendamine kohalikus omavalitsuses ja abi organiseerimine neile isikutele ja gruppidele, kes ei suuda igapäevase eluga toime tulla. Toetatakse vallaelanikke toimetulekuraskuste ennetamisel ja kõrvaldamisel, määratakse ja makstakse nii riiklikke kui kohaliku omavalitsuse sotsiaaltoetusi, korraldatakse eestkostet ja osutatakse sotsiaalteenuseid ja muud abi. Tüüpilised abivajajad on puudega lapsed ja täiskasvanud, toimetulekuraskustega pered, eakad, pikaajalised töötud, töövõimetuspensionärid, õpi- ja käitumisraskustega lapsed jt.

Muhu vallas korraldavad ja teostavad sotsiaaltööd ja -hooldust sotsiaalnõunik, lastekaitsespetsialist ja koduhooldustöötaja.

Lastele suunatud hoolekandeteenuste osutamisel on peamiseks partneriks Saaremaa Vallavalitsuse hallatav Kuressaare Perekodu, mis osutab asenduskodu-, lapsehoiu- ja rehabilitatsiooniteenust. Kuni 2020. aasta lõpuni on Kuressaare Perekodu Sotsiaalkindlustusameti piirkondliku partnerina raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste (lapsehoiu-, tugiisikuteenuse ja nende teenuste transporditeenus) pakkuja Saare maakonnas.

Vald ostab sisse ka muid inimeste paremale toimetulekule kaasaaitavaid teenuseid, osaleb projektides ja toetab puuetega laste, vähekindlustatud või lasterikaste perede laste osalemist lastelaagrites jm tegevustes.

Vald teeb sotsiaalvaldkonnas koostööd naaberomavalitsuste ja erinevate sotsiaalhoolekande organisatsioonidega.

Koostööd tehakse Saaremaa valla sotsiaaltööspsialistidega, aastate jooksul on kujunenud tõhus võrgustikutöö Politsei- ja Piirivalveametiga, vajadusel kaasatakse ka teisi koostööpartnereid.

Esmatasandi tervishoiuteenus on tagatud läbi Muhu Perearstikeskuse, kus lisaks perearstile töötab kaks pereõde ja hambaarst. Eriarstiabi ja statsionaarset õendus- ja haiglaravi ning koduõendusteenust osutab Kuressaare Haigla.

Muhu valla sotsiaal- ja hooldustöö:

- riikliku toimetulekutoetuse ning täiendavate toetuste arvestamine, väljamaksmine ja aruandlus;
- kohaliku omavalitsuse eelarveliste toetuste määramine ja maksmine;
- laste- ja peretöö (lastekaitse, eestkosted, hoolduspered);
- sotsiaalteenuste arendamine, määramine ja osutamine;
- abivajaja hindamine sotsiaaltoetuse või -teenuse vajaduse väljaselgitamiseks;
- hoolekandeesutusse või hooldusperesse suunamine;
- erivajadustega inimeste ja pikaajaliste töötute sotsiaalse turvalisuse tagamisele, arengule ja ühiskonnas kohanemisele kaasa aitamine (koolitustele suunamine, transport);
- kodukülastused (õpi- ja käitumisraskustega lapsed, eakad, puudega inimesed);
- koostöö ametiasutustega (Sotsiaalkindlustusamet, Politsei- ja Piirivalveamet, rehabilitatsiooniasutused, koolid, haiglad, politsei, kohus jne), abivajajate lähedastega.

Kodukülastuste, koduhooldusteenuse osutamiseks ning abivajajate transportimiseks on kasutada kaks ametiautot. Sotsiaaltransporditeenust väljaspoole maakonda pakub Siinorite Transportteenus OÜ.

Sotsiaalteenused Muhu vallas:

- koduteenus
- transporditeenus
- hooldusteenus
- tugiisikuteenus
- isikliku abistaja teenus
- täisealise isiku hooldus
- puudega lapse hooldus
- lapsehoiuteenus
- varjupaigateenus
- turvakoduteenus
- eluruumi tagamise teenus
- võlanõustamisteenus
- kuulmisnõustamisteenus
- sotsiaalnõustamine
- asenduskoduteenus
- järelhooldusteenus
- koduõendus (rahastab haigekassa)
- turvakoduteenus (leping Saaremaa vallaga)
- varjupaigateenus (leping SA-ga Kuressaare Hoolekanne)

31. märtsil 2014. a lõpetati valla hallatava hooldekodu tegevus, sest Liiva keskuses avati sama aasta 1. aprillil uus nelja valla (Muhu, Orissaare, Põide ja Laimjala) koostöös valminud üldhooldekodu - Muhu Hooldekeskuse Sihtasutus. Tegemist on 50 – kohalise hooldekoduga, mis ehitati arvestades teenuse pakkumisele seatud nõudeid. Uus asutus on hästi käivitunud ning leevendanud piirkonnas valitsevat hooldekodu kohtade põuda. Samas on hooldusteenusele soovijate arv endiselt kõrge ning järjekord pikk, mistõttu nähakse lähiaastail ette vajadust

EELNÕU

hooldekodu laiendamiseks. Muhu hooldekeskusesse soovivad teenusele saada eelkõige piirkonnaga seotud isikud ning paljudel juhtudel nimetatakse põhjuseks, et asutusel on hea asukoht, et külastada oma lähedast.

Hooldekeskus pakub lisaks üldhooldusteenusele eakate päevahoiuteenust, toitlustamisteenust, pesu pesemisteenust, morgiteenust, dushi – ja saunateenust.

Uues hooldekeskuses asuvad ka valla sotsiaalnõuniku, koduhooldustöötaja ning lastekaitse spetsialisti tööruumid.

Sotsiaaltoetust makstakse olukorras, kus see on eesmärgi saavutamiseks ja olukorra parandamiseks parim viis. Lisaks makstakse toetusi, mis ei sõltu vallaelanike materiaalsest ja sotsiaalsest olukorrast: sünnitoetus, matusetoetus, ranitsatoetus ja eluasemetoetus.

Muhu valla eelarvest makstavad toetused (seisuga jaanuar 2018):

- sünnitoetus 500 eurot;
- matusetoetus 350 eurot;
- ranitsatoetus 200 eurot;
- õpilaste eluasemetoetus 40 eurot kuus;
- hooldajatoetus;
- hooldustoetus;
- puudega inimese toetus;
- ühekordne sotsiaaltoetus.

1.3.3. Turvalisus

Muhu on Eesti üldise kuritegevuse taustal turvaline koht. Kuriteo ohvriks sattumise tõenäosus on väga väike. Isikuvastaseid kuritegusid esineb väga harva. Õigusrikkumistest valmistab suurimat probleemi sõidukiiruse ületamine Muhu saarel.

Regulaarsest parvlaevaliiklusest tingituna on Kuivastu-Kuressaare maanteel suur liikluskoormus, mis ohustab nii jalakäijaid kui ka kergliiklejaid. Statistika andmetel on Kuivastu – Liiva teelõik maakonnas üks ohtlikemaid.

2014. aasta augustis avati Piiri-Liiva kergliiklustee I etapp, 2015. aastal valmis II etapp, kokku on võimalus ohutumat liigelda 2 km pikkusel lõigul. Visiooniks on rajada kergliiklustee Kuivastu sadamast Väikese väina tammini. Esimese prioriteedina on vaja välja ehitada Liiva – Hellamaa kergliiklustee. Liiklusohutusalast kasvatustööd tehakse Muhu vallas koostöös kohalike politseiametnikega, kes viivad igal sügisel kooliõpilaste seas (peamiselt algklassidele) läbi liiklusalaseid loenguid ja praktilisi õppusi, nt helkuri koolitus. Ametnikud osalevad ka 9. klassi ühiskonnaõpetuse tundides, selgitades selle valdkonna seadustikku ja karistumäärasid.

Tabel 7. Õigusrikkumised Muhu valla territooriumil 2014 - 2017. aastal

Õigusrikkumine	2014	2015	2016	2017
KarS (vargused)	1	2	2	3
LKindlS (liikluskindlustus)	9	10	3	2
NPaIS (narko)	2	2	-	-
LokS (loomakaitse seadus)	1	1	-	1
KoKS (kohaliku omavalitsuse korraldusseadus)	-	-	1	1
AS (alkoholiseadus)	2	-	1	-
Liiklusseadus	161	192	114	118
Sellest kiiruseületamised § 227 lg 1	22	45	27	21
§ 227 lg 2	60	89	47	50
§ 227 lg 3	15	19	12	8
§ 227 lg 4	1	3	2	3
§ 224 (joobes juht)	5	6	4	2
§ 201 (lubadeta)	7	4	2	4
§ 242 (muu rikkumine)	17	9	4	7
LSV juhtumid	0	5	0	7
Politsei reageerimist vajanud sündmused	76	75	42	56
.... neist aegkriitilisi (väljakutsed)	18	23	12	21
Politseis registreeritud liiklusõnnetusi	2	2	1	2
... neist inimkannatanuga	1	2	1	1

Allikas: Politsei-ja Piirivalveamet

Ülevaade Päästeameti poolt registreeritud sündmustest Muhus perioodil 2014 – 27.09.2018 on esitatud tabelis 8.

Tabel 8. Päästeameti poolt registreeritud sündmused Muhus 2014 – 27.09.2018

Sündmus	2014	2015	2016	2017	Kuni 27.09.2018
Pääste väljasõidud	20	40	28	26	28
Abi osutamine	0	2	1	4	1
Päästesündmus	19	24	19	17	18
Hoone tulekahju	1	3	1	1	3
Tulekahjude arv	6	6	3	1	9
Eluhoone tulekahju		2	1	0	3
Õnnetus merel				1	1
Maismaasõiduki tulekahju				0	0
Lõhkekeha leid				3	4
Liiklusõnnetus				27	16
Muhu vabatahtliku komando väljasõidud	23	25	18	6	19

Allikas: Päästeamet

2010. a loodud Muhu Merepääste Selts teeb tihedat koostööd Politsei- ja Piirivalveametiga merepäästesündmuste lahendamisel, osutab varapäästet ja tehnilist abi ning korraldab regulaarselt õppusi, koolitusi ja ennetustööd.

Ülevaade Muhu Merepääste Seltsi osalemisest päästesündmustel ajavahemikus 2013 - september 2018 on toodud tabelis 9.

Tabel 9. Muhu Merepääste Seltsi pääste- ja abistamistööd 2013– 2018

Sündmus	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Kokku
Merepääste sündmused (SAR)	5	3	0	1	2	4	15
Mereabi sündmused	1	1	3	2	1	5	13
Kokku	6	4	3	3	3	9	28

Allikas: Muhu Merepääste Selts

1.4. Vabaaeg ja külaelu

1.4.1. Kultuur

Muhu vallas tegutseb ametlikult kaheksa erinevat taidlusringi:

- naisrahvatantsurühm „Tokkroes“;
- folkloorirühm „Ätses“ ;
- segarühm „Muusika meid ei segarühm“;
- lõõtspilliansambel „Lõõtsmoorikud“;
- akordionistide ansambel „Kiääks“;
- Muhu segakoor;
- folkloorirühm “Uijee”;
- Külasema folkloorirühm “Kodukootud”.

Tegevus toimub regulaarselt kord nädalas ja vastavalt vajadusele käiakse valda esindamas nii kohalikel üritustel kui ka väljaspool valda.

Lisaks on palju erinevaid huvigruppe, kelle tegevus ei ole reguleeritud valla eelarvest. Nende tegevused on erinevad – tantsimine, laulmine, maalimine, pillimäng, käsitöö, aiandus. Ka need huvigrupid kogunevad enamasti kord nädalas.

Muhu aktiivsemad seltsid ja seltsingud:

Sport:

- MTÜ Spordiklubi Muhu - spordialase tegevuse arendamine, edendamine;
- MTÜ Õpituba Uuelu - Muhu Seikluspargi arendamine ja teenindamine.

Meri, sadamad ja sellega seonduv:

- MTÜ Väinamere Uisk - merega seonduvate traditsioonide ja rannakaubanduse edendaja. Purjelaeva Uisk ehitamise ja kasutamisega seonduv;
- MTÜ Muhu Merepääste Selts - mereturvalisuse tagamine Väinameres ja Liivi lahes. Valvesadamad Koguvass, Nõmmkülas, Kallastel, Kessel ja Simistes. Seltsi kuuluvad merepäästjad ka Orissaarest ja Ruhnu saarelt.
- Kaitseliidu Meredivisjoni Muhu rühm;
- MTÜ Ankur - Koguva kalurite esindusühing;
- MTÜ Kallaste Rand - Kallaste küla kalurite ja elanike esindamiseks.

Käsitöö, pärand ja kunst:

- MTÜ Muhu käsitööselts Oad ja Eed - Muhu traditsiooniliste käsitöövõtete õpetamine, arendamine ja müük, õpitubade organiseerimine huvilistele;
- MTÜ InSea - Muhu kunstnike ühendus;
- MTÜ Muhu Hellamaa Maanaiste Selts - käsitöötraditsioonide edendamine;
- MTÜ Oid Piiri Taaskasutuskeskus - mõistliku tarbimise traditsioonide edendaja, töötoad huvilistele, taaskasutuskeskuse töö organiseerimine;
- MTÜ Muhu Pärandikool - pärandoskuste edasi kandmine, õpetamine.

Muud:

- Muhu tantsib laulab MTÜ - Muhu taidlejate esindusorganisatsioon;

- MTÜ Muhu Jahiselts - jahikultuuri hoidmine ja edasi arendamine;
- Kaitseliidu Saaremaa Maleva Orissaare Üksikkompanii Muhu rühm;
- Muhu Turismi Assotsiatsioon - Muhu turismiettevõtteid koondav ja esindav organisatsioon;
- MTÜ Setsielu - ühistegevuse kaudu kohalikku ettevõtluskeskkonda, kultuuri ja käsitööd edendav organisatsioon.

Muhu vallale kuuluvad kultuuriürituste korraldamise kohad

Hellamaa külakeskus mahutab kuni 70 inimest. Keskuses on 2009. aastast euronõuetele vastav kogukonnaköök. Saalis on võimalik kasutada projektorit ja kodukino. Võimalik on korraldada näitusi, kinoõhtuid ja väiksemaid üritusi (sünnipäevad, peied, koolitused, seminarid). Siiski mõjutab ruumipuudus hoones toimuvate ürituste kvaliteeti. Saal on väike kontserdi, teatri, tantsuõhtu ja muu taolise jaoks, hoone küttelahendused ei taga nõuetekohast ja meeldivat keskkonda, wc-d ja teised olmeruumid on amortiseerunud, raamatukogu ruumid vajaksid põhjalikku remonti.

Muhu noortekeskus suunatud eeskätt 7-26 aastastele, noortel on võimalus osaleda huvitegevustes, võimalik on korraldada erinevaid üritusi: koolitused, seminarid, sünnipäevad.

Muhu spordihall ja staadion – lisaks sportimisvõimalustele kasutatakse halli viimasel ajal suuremate kultuuriürituste ja laatade korraldamiseks. Selleks saab spordisaali ümber seada kontserdisaali või tantsusaali, parandades akustikat improviseeritud lae- ja seinakatete abil. Sellega saavutatakse rahuldav, mitte aga hea akustika. Lakkpõrand kaetakse kaitsekattega, mis aga ei võimalda mugavat tantsimist.

Muhu Põhikooli saali kasutatakse kontsertide, aktuste ja loengute korraldamiseks. Saal mahutab kuni 140 inimest. Kasutust piirab väga kitsas lava, saali halb akustika, lavataguste ruumide puudumine.

Hellamaa laulu- ja spordiväljak on Muhu valla jaanitulede korraldamise paik. Hellamaa laululava ja väljakut kasutatakse suveperioodil suuremate väliürituste korraldamiseks ja spordiväljakut aktiivselt jalgpalli ja võrkpalli mängimiseks. Väljakul asub ka küla kiik.

Laululava esisele on plaanis paigaldada statsionaarsed istepingid ja laiendada parkimisvõimalusi. Suurürituste paremaks toimimiseks on vajalikud ehitada wc-d suurema rahvahulga teenindamiseks, paigaldada statsionaarsed istepingid publikule ja piirata ala funktsionaalse ja esteetilise aiaga, ehitada valmis parklad väljakul ja selle lähialadel.

Muhu Muuseum – Välja talu kontorihoone mahutab kuni 30 inimest. Koolimaja mahutab kuni 20 inimest seminari pidamiseks. Tooma talu vabaõhuüritusteks mahutab ligikaudu 300 inimest. Muhu Muuseumile kuulub Kunstitali ja Eemu veski. Suveperioodil on Kunstitalis võimalik korraldada erinevaid näitusi ja väiksemaid üritusi, Eemu veski juures väliüritusi väikesele publikuarvule. Et paremini ära kasutada Kunstitali võimalusi sügis-talvisel ajal, vajab see hoone uut küttelahendust.

Ehkki Muhus on kultuuriürituste korraldamise kohti, puudub siiski klassikaline kontserdi- ja teatrisaal. Ideaalis võiks see asuda valla kultuurimajas või mitmeotstarbelises avalikus hoones.

1.4.2. Sport

Aastaringelt on võimalik spordiga tegeleda Muhu spordihallis. Spordihalli kõrval paikneval spordiväljakul saab tegeleda erinevate kergejõustikualadega, pallimängudega, mängida discgolfi või kasutada väljõusaali. Sportimisvõimaluste parendamiseks Liival on koostatud

Hariduse kinnistu detailplaneering, millega on kavandatud terviklik staadioniala koos erinevate spordiväljakute ja -rajatistega, spordihalli juurdeehitus ning lava ja laste mänguväljaku rajamine parki.

Pallimängudeks sobivad väljakud on ka Hellamaa endisel spordiväljakul. Eraettevõtjate poolt on rajatud tennise- ja jalgpalliväljakud ning discgolfirada Tamse külas ning Muhu Seikluspark Piiri endise sõjaväeosa territooriumile. Sügis-talvisel perioodil on võimalik kord nädalas valla bussiga Leisis ujumas käia.

Sportimistingimuste parendamiseks Muhus on lähiaastatel kavandatud spordihalli rekonstrueerimine, sh ujula rajamine ning etapiviisiline staadioni rekonstrueerimine.

Tuntumad võistlused :

- SK Muhu lahtised meistrivõistlused võrkpallis;
- Männiku Cup – jaaniturniir võrkpallis;
- Muhu Lahtised Tennisevõistlused;
- Muhu jooks.

1.4.3. Puhkealad

Puhkealadena tuleb käsitleda nii ajalooliselt välja kujunenud supelrandasid kui ka spetsiaalselt puhkamiseks kavandatud puhke- ja virgestusalasid. Vallas ei ole hetkel ühtegi avalikku supelranda. Väljakujunenud supluskohtade peamiseks probleemiks on asjaolu, et enamused neist asuvad eramaadel ning puuduvad kokkulepped maaomanikega puhkealade kasutamise ja hooldamise kohta. Tihti on korraldamata juurdepääs ja parkimine. Supluskohtadest kuuluvad vallale Vahtna, Tammiotsa ja Oosaare puhkealad, kuid nende arendamine puhkeotstarbelistel eesmärkidel on prioriteetsemate projektide kõrval jäänud tahaplaanile.

Aktiivse puhkuse ja liikumise võimaldamiseks ning puhkefunktsiooni kandvate alade ja objektide vahelise ühenduse ja sidususe loomiseks on kavandamisel saart kattev matkaradade võrgustik. Hetkel puuduvad hooldatud ja viidastatud matkarajad, kuid nõudlus nende järele on suur. RMK ei ole näidanud huvi puhkealade rajamise vastu Muhus, küll on aga RMK matkarada Kesselaiul.

Aktiivse puhkuse tarbeks on endise Piiri sõjaväebaasi alale rajatud seikluspark. Saarel on võimalik laenutada jalgrattaid ning korraldada ratsamatkasid. Nautse külas asub Muhu Jaanalinnufarm, kus saab tutvuda erinevate eksootiliste lindude ja loomadega. Aktiivset puhkust võimaldab ka valgustatud Piiri-Liiva kergliiklustee.

Laste mänguväljakuid on avalikes kohtades väga vähe. Liival kasutatakse lasteaia õuel asuvat väljakut. Detailplaneeringuga on mänguväljakud ette nähtud ka Liiva parki ning keskuse alale.

1.4.4. Raamatukogud

Muhu vallas on kaks raamatukogu. Liiva raamatukogu asub Muhu Lasteaia hoones. Lasteasutuste lähedus soodustab eeskätt tööd lastega. Raamatukogus oli 2017. aasta andmetel 340 lugejat. Raamatukogus on avalik internetipunkt kolme arvutiga, korraldatakse näitusi,

kirjandusüritusi ja seminare. Klientide paremaks teenindamiseks on vaja remontida ruume ning sissepääsutee, mis on praegu eriti halb ratastooliga liikujale.

Hellamaa raamatukogu asub Hellamaa külakeskuses. Raamatukogu aktiivseid kasutajaid on 191. Raamatukogus on avatud internetipunkt kahe arvutiga. Raamatukogus koostatakse näitusi ja väljapanekuid, korraldatakse kohtumisi kirjanikega ja muid üritusi. Aktiivne koostöö on Hellamaa külakeskusega.

Hellamaa Raamatukogu ruumid vajavad kaasajastamist, osa riiulitest väljavahetamist. Hoone tervikuna soojapidavaks muutmist ja küttesüsteemi väljavahetamist. Sarnaselt teiste maaraamatukogudega, on ka Hellamaa Raamatukogu suurimaks mureks lugejate vähenemine ja vananemine. Samas on raamatukogu külastamiste arv veidi tõusnud, kuna raamatukogu kultuuritöö- ja koolitusala funktsioon on laienenud.

1.4.5. Religioon

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Muhu Katariina koguduse liikmete nimekirjas on 200 inimest. Aasta jooksul külastab Muhu Katariina kirikut 8000-9000 inimest. Kiriku näol on tegemist väga olulise kunstiväärtusega ning pika ajaloo arhitektuurimälestisega.

Alates 2016. aastast on Muhu koguduse vaimulikud pidanud kaks korda kuus palvetundi Muhu hooldekeskuse kabeliruumis.

Kogudus teeb koostööd Muhu Põhikooli ja Muhu Lasteaiaga, samuti Muhu valla taidluskollektiividega.

Eesti Apostlik-Õigeusu kiriku Muhu-Rinsi Neitsi Maria Kaasani pühakuju kogudus

Rinsi õigeusu kogudus tegutseb alates 1847. aastast. Hetkel on koguduses aktiivseid liikmeid u 70. Kirik on suvehooajal avatud turistidele.

Muhu-Hellamaa Peetruse ja Pauluse kogudus

Hellamaa kogudus tegutseb 1850. aastast. Koguduses on aktiivseid liikmeid u 75.

Kirikutes toimuvad ristimised, laulatused, matused jm talitused, korraldatakse ka erinevaid kontserte. Kõik kirikud ja pastoraadimajad vajavad vähemal või suuremal määral remonditööd, mille teostamine on enamasti võimalik vaid erinevate projektitoetuste abiga.

Teised usuliikumised

Mitteregulaarselt kogunevad vabakogudused. Muhus on veel rooma-katoliiklasi, islamiusulisi ja maausulisi.

1.4.6. Looduslikud pühapaigad/ pärimuskultuur

Muhu saar on üks vähestest kihelkondadest Eestis, kus on põhjalikult uuritud looduslikke pühapaiku ja nendega seotud pärimust. Maavalla Koja, Tartu Ülikooli, Kirjandusmuuseumi ja Muhu Muuseumi koostöös teostatud inventeerimise tulemusena on andmeid ligi 111 paiga kohta, millest riiklikult kaitstud on 12. See on rikkalik ajalooline pärand, mis kannab endas peamiselt vaimseid- ja loodusväärtusi. Samas on need paigad ka võimaluseks arendada puhkealasid, loodushoidu, kultuuritööd ja turismi.

Tuginedes ekspertide soovitudele on avalikustatud vaid need objektid, mille puhul on kindlus, et see ei too kaasa nende rüüsteohtu. Maakasutuse planeerimisel on arvestatud looduslike pühapaikade säilitamise vajadusega, samal ajal seadmata omanikule liigseid kitsendusi. Ka edaspidi tuleks jätkata sarnast koostööd omanike, valla, loodus- ja muinsuskaitsega. Aktiivsemat kasutust turismi või muul alal takistab juurdepääsu puudumine objektidele.

1.4.7. Külaelu ja kodanikualgatuslik ühistegevus

Muhu vallas on 52 küla, millest vaid seitsmel puudub külavanem. Külavanemaid on kokku 39, neist kahel on juhtida kolm küla ja ühel kaks küla. Vallavalitsus kutsub külavanemad kokku paar korda aastas, et edastada informatsiooni erinevatel külaelu või vallajuhtimist puudutavatel teemadel. Elanike arv Muhu külates on stabiilne või kasvav, huvi Muhusse kolida on suur, tühjalts seisvaid maju on külates vähe.

Muhu külad paistavad silma keskmisest parema heakorraga. Aktiivselt osaletakse kevadistel „Teeme Ära“ talgutel, aga ühistegemisi korraldatakse ka muul ajal. Traditsiooniliste ühisürituste korraldamiseks on külates rajatud külaplatse, mänguväljakuid vms kooskäimiskohti. Üldiselt organiseerivad külaelu külaelanikud ise ja omavahenditega. Mõnes külas on loodud ka spetsiaalsed seltsid, seltsingud või MTÜ-d, et suuremate investeeringute korral kõikvõimalikest toetusmeetmetest lisarahastust taotleda. Vallas on selliseks meetmeks „Muhu valla eelarvest seltsitegevuse toetamise kord“.

Muhu külade aktiivsemad esindusorganisatsioonid on Muhu-Hellamaa Maanaiste selts, Simiste külaselts, Võiküla külaselts, MTÜ Kallaste Rand, MTÜ Põhjarannik, Tamse külaselts, Külasema külaseltsing, Prints (Paenase, Päelda, ja Rinsi külade) seltsing, Jaani Saadu külaselts ja Igaküla seltsing. Infot külade ja seltside tegemistest ja vallavalitsuse infot jagavad valla infoleht Muhulane, valla veebileht ja muud erinevad infokanalid.

1.4.8. Muhu Muuseum

Muhu Muuseum on saare pärandkultuuri uurimise ja säilitamise keskus, Muhu identiteedi hoidja ja tugevdaja. Muhu pärandit ja tänapäeva tutvustatakse näituste ja muude ürituste abil. Ehkki põhihooned asuvad Koguva külas, on muuseumi tegevus laienenud kogu saarele – korraldatakse näitusi ja ollakse abiks või eestvedajaks paljude ülevallaliste kultuurisündmuste läbiviimisel. Muhu Muuseum on jätkusuutlik ja hästi toimiv organisatsioon ja üks väheseid vallavalitsuse hallatava asutusena toimivaid muuseumeid Eestis. Muuseum on populaarne külastuskoht nii eestlaste kui välismaalaste seas, viimasel neljal aastal oli keskmiselt 15 000 külastajat aastas. Muuseum on teinud edusamme oma töö kõigis suundades. Ees ootavad mitmed väljakutsed – uue arengukava koostamine, kõigi museaalide digiteerimine, museaalide säilitustingimuste parandamine hoidlas, veelgi huvitavamate näituste koostamine ja uurimistööde publitseerimine, turismiteenuse mitmekesistamine ning majandustööde masinatele ja vahenditele sobiva hoone leidmine.

1.5. Planeerimine ja keskkond

1.5.1. Maa ja planeerimine

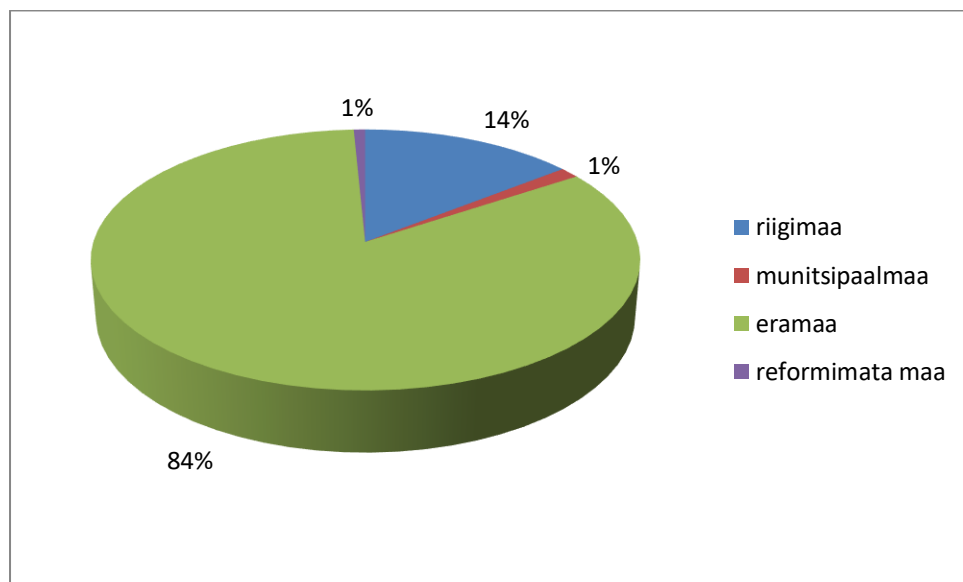
Muhu valla maast oli 31.07.2018 seisuga maareformi tulemusel katastrisse kantud 99,2% ehk 20 632 hektarit. Katastriüksuste arv oli 4889. Valdavas osas on tegemist eramaaga (ca 84%), kuid olulise osa moodustab ka riigimaa (ca 14%) (Tabel 10, Joonis 8). Maaomanikest on ca 8% juriidilised isikud ja 92% eraisikud. Eraisikutest on ca 27% Muhu valla sissekirjutusega.

Kuna valdav osa Muhu valla territooriumist on kinnistatud, siis maaküsimuste lahendamatus ei takista valla majanduse arengut. Muhu vald on saanud munitsipaalomandisse enamus üldplaneeringu alusel riigilt taotletud maadest. Samas pole siiani suudetud kõiki puhke- ja virgestusaladeks taotletud kinnistuid tegelikult kasutusse võtta.

Tabel 10. Omandivormi järgi Katastris registreeritud maa (ha), 31.07. 2018. a

Haldus-üksuse pindala, ha	Katastris registreeritud maa, ha	Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	Katastris registreeritud riigimaa, ha	Katastris registreeritud munitsipaalmaa, ha	Katastris registreeritud eramaa, ha	Katastrisse kandamata maa, ha
20 791	20 632,0	99,2	2995,3	273,8	17362,9	159,0

Allikas: Maa-amet

Joonis 8. Muhu valla maa jaotus maaomandi alusel

Allikas: Maa-amet

Sihtotstarbe järgi on katastrisse kantud maa jätkuvalt valdavalt maatulundusmaa (Tabel 11). Ajavahemikul 2012-2018. a on kasvanud kõige enam maatulundusmaa, kaitsealuse maa ja elamumaa sihtotstarbega maaüksuste pindala. Maatulundusmaa ja kaitsealuse maa sihtotstarbega maaüksuste pindala suurenemine on tingitud peamiselt viimastel aastatel aktiivselt toimunud riigimaade katastrisse kandmistest.

Elamumaa pindala suurenemine on seotud ehitustegevusega, kuna uute elamute ja suvilate rajamine eeldab ka maa sihtotstarbe muutmist elamumaaks. Vanad talukohad on seevastu valdavas osas maatulundusmaa sihtotstarbega maaüksustel.

Tabel 11. Sihtotstarbe järgi katastris registreeritud maa. 30.06. 2018. a ²

	Kokku	Elamumaa	Ärimaa	Tootmismaa	Mäetööstus- maa	Sotsiaalmaa	Transpordi- maa	Jäätmehooldla maa	Riigikaitsemaa	Kaitsealune maa	Maatulundus- maa	Sihtotstarbeta maa
Pindala	20632	771,0	24,2	65,7	7,3	60,4	217,5	1,9	16,1	243,3	19223,7	1,1
Katastri- üksuste arv	4 889	729	30	89	1	39	141	1	1	6	3849	3

Allikas: Maa-amet

Muhu valla üldplaneering kehtestati aastal 2008. Üldplaneeringut on muudetud kuuel korral läbi detailplaneeringu menetluse ning ühel korral lähtudes kohtumenetlusest. Ühelgi juhul ei ole muudetud üldplaneeringut olulisel määral ning sellega ei ole kahjustanud üldplaneeringu elluviidavust ja terviklikkust. Valdaval juhul on üldplaneeringu muutmise vajadus tulnud ehituskeeluvööndi vähendamise vajadusest. Üldplaneeringu koostamisel muudeti üldisest asustumustrist lähtudes mitmes piirkonnas ehituskeeluvööndi ulatust. Üldplaneeringu koostamisel ei lähtutud aga üksikute kinnistuomanike huvidest, mistõttu on maaomanike avalduste alusel hinnatud igakordselt ehituskeeluvööndi vähendamise võimalusi ning vähendatud ehituskeeluvööndit võimalusel läbi detailplaneeringute.

Muhu valla üldplaneeringu kehtimise ajal on toimunud seadusandluses mitmeid muudatusi. Kehtestatud on ka uus maakonnaplaneering. Tuginedes 2014. a läbiviidud üldplaneeringu ülevaatamise tulemustele algatas Muhu Vallavolikogu 2016. aastal uue üldplaneeringu koostamise. Muhu valla ruumilise arengu põhisuunad ei ole muutunud ning uue üldplaneeringu koostamisel lähtutakse üldjoontes samadest üldpõhimõtetest, mis varasemagi puhul. Küll aga vajab planeering muutmist ja täiendamist, et suunata paremini valla arengut vastavalt sätestatud eesmärkidele.

Üldplaneeringu kehtivusaja jooksul on ilmnunud mitmeid kitsaskohti, mis eraldi võttes ei ole küll väga olulised, kuid koosmõjuna pärsivad valla arengut. Näiteks praegune elamute kõrgusepiirang ja nõuded katusekaldele ning kujule takistavad kaasaegsetele nõuetele vastavate hoonete rajamist.

Väikeettevõtlike arendamiseks võimaldatakse üldplaneeringuga määrata elamumaale 20% ulatuses ärimaa kõrvalfunktsiooni. Soosimaks väiketootmise arengut tuleks sarnastel alustel lubada ka tootmismaa funktsiooni lisamist elamumaadele.

Täpsustamist vajab ka põllumajandusmaade kasutamise kord. Vastavalt hetkel kehtivale üldplaneeringule on väärtuslikeks määratud kõik põllumaad, millel on olemasolev või

² Liitsihtotstarbega katastriüksuste puhul on arvestatud suurima osatähtsusega (%-ga) sihtotstarbe liiki

potentsiaalne kasutusväärtus (sh põllumaad, mis on kõlblikud põllumajandustoetuste saamiseks). Planeeringu kehtestamise ajal väärtusliku põllumaa määratluse saanud maaaladest on osad oma tähtsuse haritava või niidetava maana kaotanud ja võsastunud. Väärtuslikel põllumaadel on üldplaneeringu järgi elamuehitus üldjuhul välistatud, kuid vallavalitsus võib kaalutlusotsusel teha erandeid ja lubada ehitada ka väärtuslikele põllumaadele. Üldplaneeringu kehtivuse jooksul tehtud erandite suur hulk näitab, et väärtuslike põllumaade määratlus tuleb üle vaadata ja kasutustingimusi täpsustada.

Samuti on vajalik üle vaadata üldplaneeringuga määratud detailplaneeringu kohustusega juhud. Käesoleval hetkel on nõuded kohati liiga ranged, mistõttu tuleb mõnikord detailplaneering koostada ka juhul, mis oleks mõistlik lahendada läbi projekteerimistingimuste. Planeerimisprotsess on pikk ja kulukas ning seab maaomanikele/arendajatele täiendavaid kohustusi, mis ei pruugi olla otstarbekad.

Detailplaneeringute algatamised tõusid järsult alates aastast 2002 ning jäid aktiivseks 2007. aastani. Valdavalt oli tegemist elamu- ja suvilate rajamise eesmärgil algatatud detailplaneeringutega, kuid algatati ka mitu tuulepargi detailplaneeringut. Aastatel 2008-2015 algatati märgatavalt vähem planeeringuid, mis oli tõenäoliselt tingitud vahepealsest majandussurutisest. 2016. aastal suurenes taas algatatud detailplaneeringute arv. Võrreldes varasemaga on suund pigem äri-, tootmis- ja avaliku kasutusega alade arendamisele. Elamute ja suvilate kavandamine toimub peamiselt läbi projekteerimistingimuste väljastamise. Peamiselt toimub arendustegevus isiklikel eesmärkidel ning vähem kruntide müümise eesmärgil.

Viimase viie aasta jooksul (01.08.2018 seisuga) on Muhu vallas tehtud 717 kinnisasja tehingut koguväärtuses ca 11,6 miljonit eurot. 80% tehingutest on toimunud hoonestamata maaga (metsamaa, põllumaa ning muu hoonestamata maa) ning 20% hoonestatud maaga. Valdavalt on maid omandanud Eesti vabariigi kodanikud (enam kui 99% tehingutest). Varasematel aastatel on teiste riikide kodanike osakaal kinnisvara omandamisel olnud veidi suurem (näiteks aastatel 2008-2013 sooritasid teiste riikide kodanikud 4,7% kinnisvaratehingutest).³

Tabel 12. Detailplaneeringute algatamine ja kehtestamine Muhus (2008 - juuli 2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Kokku
Algatamised	6	5	5	2	2	4	2	2	7	9	2	46
Kehtestamised	7	9	4	6	8	1	2	1	-	11	4	53

Allikas: Muhu Vald

³ Allikas maa-ameti kinnisvara hinnastatistika päring

1.5.2. Loodus ja maastikud

Muhu on suhteliselt madala ja tasandikulise pinnamoega. Mullad on põuakartlikud ja keskmise viljakusega. Muhu rannajoon on suhteliselt vähe liigestatud, siseveekogusid on vähe.

20. sajandi viimasest veerandist alates on ühiskonna väärtushinnangud looduse suhtes varasemaga võrreldes palju muutunud. Põldude ja metsade produktiivsuse asemel on esiplaanile tõusnud maapiirkondade kui ökoloogilise tasakaalustaja, bioloogilise mitmekesisuse säilitaja ning linnale alternatiivi pakkuva elukeskkonna omadused.

Muhu jaoks on tähtsad nii loodus- ja keskkonnakaitse väärtustamine, kui ka elanikkonna ja turismi kasv. Varasemast enam on Eestis hakatud tunnetama siiani säilinud poollooduslike taimekoosluste väärtust. Sellele on kaasa aidanud Eesti kuulumine Euroopa Liitu. Eesti osaleb NATURA 2000 võrgustikus, kus ühelt poolt kaitstakse väärtuslikke elupaiku, teiselt poolt aga toetatakse rahaliselt nende elupaikade taastamist, hooldamist ning sobiva tehnoloogiaga põllumajanduslikus kasutuses hoidmist. Poollooduslike koosluste hooldamiseks makstav toetus on oluliselt hoogustanud ekstensiivset loomakasvatust Muhu poollooduslikel kooslustel. Karjatatakse erinevat tõugu lihaseiseid ja lambaid. Nagu kogu Saare maakonnas, nii on ka Muhus olulisimad poollooduslikud kooslused rannaniidud, loopealsed ja puisniidud. Saare maakonnas on hooldatavaid poollooduslikke kooslusi ca 1/3 nende olemist ja võib täheldada hooldatavate pindalade kasvu. Muhu vallas on Keskkonnauuringute keskuse andmetel keskkonnaregistrisse kantud poollooduslikke koosluseid 3262 ha.

Kõige rohkem on loopealseid 1490,0 hektariga ja sellele järgnevad rannaniidud 1013,0 hektariga.

2018. aastal on hooldatav neist 1209 ha ja taastamisele läheb ca 250 ha. Viimastel aastatel on jõudsalt paranenud just loopealsete seisund, tänu Keskkonnaameti poolt projekti „LIFE to alvars“ raames läbi viidud suuremahulistele taastamistele Koguva-Igaküla, Paenase, Nõmmküla-Üügu, Lõetsa ja Simiste-Võiküla loopealsetel. Loopealsetest on 2018 aastal hoolduses 585,6 hektarit ja taastamisel on ca 180 hektarit.

Esmatähtsatest elupaigatüüpidest on kõige kehvemas olukorras puisniidud, mida hooldatakse hetkel vaid 4,87 hektaril.

Ülevaade poollooduslike koosluste pindaladest tüüpide kaupa on toodud tabelis 13.

Tabel 13. Poollooduslikud kooslused (hektarid)

Poolloodusliku koosluse tüüp	Pindala kantud keskkonnaregistrisse	Pindala hooldatud ha	Taastamist vajav pindala ha
Loopealne	1 490	585,6	904,4
Rannaniit	1 013	401,2	611,8
Kuivad niidud lubjarikkal mullal	199,7	106,3	93,4
Kadastik	190,6	6,9	183,7
Soostunud niit	163,0	72,81	90,19
Puiskarjamaa	99,98	23,12	76,86
Puisniit	66,6	4,87	61,73
Muud tüübid	39,12	8,2	30,92
Kokku	3 262	1 209	2 053

Allikas: Keskkonnaregister

Maavarasid pakub Muhu loodus napilt. Muhu peamine maavara on olnud aluspõhjas leiduv dolokivi. Tänapäeval on olulised vaid tehnoloogilise dolokivi kaks leiukohta: üleriigilise tähtsusega Hellamaa maardla ja kohaliku tähtsusega Koguva maardla. Muhu vald ei näe ette Hellamaa maardla kasutusele võttu. Koguva maardla dolokivi sobib ehituskilustiku tootmiseks. Aktiivne tarbevaru on 283 tuhat m³. 1999. aastal kaevandamine ajutiselt seiskus. 2016-2017 aastal taotles Muhu Vald Koguva maardla kaevandamisluba ning maardla avati uuesti aastal 2018 ning kohalike teede ja ehituse tarbeks on võimalik taas kilustikku toota.

Kvaliteetsema kruusa levikuala paikneb Kapi küla ja kalmistute vahel, Liiva-Nõmmküla teest lääne pool. Siin paikneb Päelda karjäär, mille kaevandamisluba on tänaseks lõppenud ja karjäär korrastatud.

Hetkel Muhus ühtegi ehitusliiva karjääri ei ole, ega pole tehtud ka uuringuid mõne väiksema maardla kasutuselevõtuks.

Tänapäeval on Muhu peamine loodusvara siinsed maastikud – nii külamiljööd kui rannad ja poollooduslikud maastikud, kus loodus ja ajalooline pärand on ühte põimunud, omades esteetilist, kultuuriajaloolist, ökoloogilist kui ka identiteediväärtust. Eriti kõrge maastikuväärtusega alasid on Eestis hakatud eristama nn väärtuslike maastikena.

Väärtuslik maastik on mitmekesise maakasutuse ja taimestikuga ilus maastik, kus leidub nii kohalikku identiteeti loovaid ajaloolisi elemente kui sobivaid elupaiku erinevatele taimedele, loomadele ning teistele elusolenditele. Vastavalt Saare maakonna teemaplaneeringule on Asustust ja maakasutust suunavate keskkonnatingimuste (2007) mõistes Muhu väärtuslikud maastikud Põhja-Muhu, Võiküla, Pädaste, Mäla, Suuremõisa-Liiva ja Koguva-Nautse, kokku 11980 hektarit. See tähendab, et väärtuslikud maastikud hõlmavad üle poole valla territooriumist. Muhu valla üheks oluliseks väljakutseks on maastiku- ja miljööväärtuse säilitamine.

1.5.3. Kaitsealused objektid ja territooriumid

Muhus leidub arvukalt nii kaitstavaid või muidu väärtuslikke loodusalasid kui ka kultuurimälestisi. Kaitstavate loodusalade hulka kuuluvad: kaitsealad; hoiualad; kaitsealused liigid, kivistised ja mineraalid; püsielupaigad; kaitstavad looduse üksikobjektid; kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Kaitsealadest on Muhu vallas neli – Üügu, Rannaniidi pankade ja Kesselaiu maastikukaitseala ning Suuremõisa lahe looduskaitseala.

Seoses Euroopa Liidu Natura 2000 linnu- ja loodusalade võrgustiku loomisega on Muhu vallas ja ümbritsevas rannikumeres moodustatud kaheksa hoiuala. Neist Väinameri (nii linnu- kui loodusala) ja Väike väin (loodusala) hõlmavad põhiosas merd, ülejäänud peamiselt või ainult maismaad. Need on Võilaiu, Rannaniidi, Ranna-Põitse, Oina, Nõmmküla ja Madise hoiualad. Hoiuala on elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused. Hoiuala ei välista looduses puhkamist ja madala inensiivsusega majandamist, kuid kehtestab siiski teatud majandamise intensiivistamise kitsendused, mis sõltuvad konkreetse hoiuala eesmärgist.

Lisaks kaitstavatele loodusobjektidele leidub Muhus ka rohkesti kultuurimälestisi.

Muhu kaitstavad alad ja objektid on enamuses suurema või vähema tähtsusega vaatamisväärsused, moodustades tugeva eelduse turismile. Enamik Muhu kultuurimälestisi on

vähemalt rahuldavas seisundis ja vaatamisväärsustena külastuskõlblikud. Väga suur töö on ära tehtud Muhu Katariina kiriku pastoraadihoone rekonstrueerimisel, kus on eestvedajateks MTÜ Muhu Pärandikool ja EELK Muhu Katariina kogudus. Siiski on osa ehitismälestistest, nt Kuivastu kõrts, tänapäeval kasutuseta ja nende seisund halveneb. Kohati tuleb korrastada vaatamisväärsuste ümbrust, paigaldada viidad ja infotahvlid. Muhu ja Kesse pankrannik kuulub ka Saarte Geopargi vaatamisväärsuste hulka, mistõttu tähtsustub siinne vajadus maastikuhoolduse ja vaadete avamise jaoks veelgi.

Muinsuskaitseameti eestvedamisel on toimunud Eesti XX sajandi väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs, mille tulemused on koondatud XX sajandi arhitektuuri registrisse. XX sajandi arhitektuuri registrisse on Muhu vallast kantud 5 objekti:

- Elamu Viira külas;
- Endine koolimaja Simiste külas;
- Perearstikeskus Liiva külas;
- Nautse bussiootepaviljon;
- Muhu-Suure vallamaja.

Võimalusel tuleb säilitada/rekonstrueerida hoonete ja rajatise algne välisilme. Tagada ümbruse heakord ja vaadeldavus.

Muhumaa kui saar on osa Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialast. Lääne-Eesti saared kuuluvad ülemaailmsesse biosfäärialade võrgustikku ja siin järgitakse UNESCO programmi „Inimene ja biosfäär“ põhimõtteid. Programmi õiguslikuks aluseks on „Säästva arengu seaduse“ biosfääri programmiala staatust sätestav §13: „(1) Biosfääri programmiala on UNESCO programmiga MaB (*Man and Biosphere*) haaratud ala haridus-, seire- ja uurimistöö korraldamiseks ning loodusvarade kaitse ja säästliku kasutamise ühitamiseks. (2) Biosfääri programmialal töötatakse välja inimeste ja nende elukeskkonna tasakaalustatud suhete alused ning suunatakse planeerimis- ja arendustegevuse kaudu kohalikku arengut vastavalt UNESCO programmi MaB eesmärkidele.“

Lisaks riikliku kaitse all olevatele objektidele ja kohtadele on Muhus tegeldud muistsete pühapaikade, aga ka hilisema aja pärandkultuuri objektide otsimise ja inventeerimisega. Looduslikke pühapaiku on Muhus kindlaks tehtud 80 ümber, neist 60 ringis on ka maastikul leitud ja inventeeritud. Need on hiied, moaljakivid, ohvrikivid, liukivid, terviseallikad, pühati mäed ja leedumäed. Muinsuskaitse all on neist arheoloogiamälestistena vaid üksikud kivid.

Aastail 2005- 2012 inventeeriti Riigimetsa Majandamise Keskuse poolt pärandkultuuri kaardistamise käigus 605 Muhu valla objekti (Tabel 14). Enamus pärandkultuuri objektidest ei kuulu muinsuskaitse alla. Siiski teadvustavad need objektid Muhu kogukonna sidet minevikuga ja ilmestavad ning aitavad mõtestada tänapäeva maastikke. Seepärast on valla ülesandeks teadvustada nende väärtust, vältida võimaluste piires nende põhjendamatut kahjustamist ning aidata kaasa avaliku huvi seisukohalt väärtuslikumate kohtade korrastamisele ja eksponeerimisele.

Objektide asukohti on võimalik vaadata Maa-ameti avalikust pärandkultuuri kaardirakendusest.

Tabel 14. Pärandkultuuriobjektid Muhu vallas

Tüüp	Platsi- ja vabadikukohad	Põlised talukohad	Asundustalud	Lautrikohad	Tuuleveskid	Kaevud	Töölistemajad	Vanad kohanimed	Koolihooned	Muud tootmishooned	Muud (55 tüüpi)maa	Kokku
Arv	191	76	27	25	19	18	16	15	14	14	190	605

Allikas: Eesti Looduse Infosüsteem

1.5.4. Tehniline taristu

Muhu tehniliste infrastruktuuride hulka kuuluvad teed, sadamad, vee-, kanalisatsiooni- ning kaugküttesüsteemid, elektri- ja sidevõrgud, maaparandussüsteemid ja tuletõrje veevõtukohad.

Muhu vallas on 2018. a alguse seisuga 80,446 km riigimaanteed. Teestiku peateljeks on valda läbiv Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare põhimaantee nr 10. Ülejäänud riigimaanteed on kõrvalmaanteed. Mustkattega (tolmuvaba kattega) on 70,85 km riigiteid. Prioriteetsena vajab suure liikluskoormuse tõttu mustkatet Liiva-Suuremõisa tee. Ülevaade riigimaanteedest on toodud tabelis15.

Tabel 15. Muhu vallas paiknevad riigimaanteed

Riigimaanteed	nr	Teekatte liik	Tee pikkus (km)
Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare põhimaantee	10	mustkate	17,602
Hellamaa-Võlla tee	21153	mustkate	2,045
Hellamaa-Nõmmküla	21152	mustkate	12,228
Liiva-Nõmmküla	21151	mustkate	8,008
Viira-Nõmmküla	21149	mustkate	9,498
Piiri-Koguva	21148	mustkate	5,494
Rootsivere-Koguva	21164	1 km mustkate Rootsivere küla vahel, ülejäänud kruusakate	5,410
Kuivastu-Pädaste-Liiva	21154	mustkate	12,579
Liiva-Suuremõisa-Piiri	21150	kruusakate, Vanamõisa-Piiri lõigul ja Liiva külas mustkate, kokku 1,97 km	7,156
Väina tammi tee	21183	mustkate	0,426

Allikas: Maanteeamet

Kohalike teede (valla- ja avalikuks kasutuseks määratud erateed) kogupikkus Muhu vallas on 134,2 km, vallale kuuluvaid teid 90,5 km. Kohalikud teed on valdavalt kruusakattega, mustkattega teid on 20,9 km. Võiküla tee, Soonda küla vaheline tee ja osaliselt Kuivastu külatee on munakivisillutisega.

Teede tolmuvara katte alla viimisel on prioriteetsed suurema liikluskoormusega teelõigud, arvestades majapidamiste ja ettevõtete paiknemist, jalgratta- ja jalgteede paiknemist, ühistranspordi marsruute. Perspektiivsed tolmuvara kattega teed määratakse teehoiukavaga.

Valdav osa kruusakatetega teid on halvas olukorras ning vajavad suuremahulisi investeeringuid. Teede olukorra parendamiseks on väga oluline 2018. a sügisel taasavatud Koguva karjäär ning sealt saadav teekattematerjal. Probleemne on muinsuskaitse all oleva Võiküla munakivitee olukord. Tee säilimiseks on vallavalitsus kevadisel ja sügisel niiskel perioodil kehtestanud massipiirangu 3 tonni ja ülejäänud ajal kehtib teel massipiirang 8 tonni. Muhu vald on tellinud ka Võiküla munakivitee geoloogilise uuringu (Töö nr GL15047) ja tee kandevõime analüüsi.

Muhus ei ole praegu üldjuhul vajadust pikemate uute teelõikude rajamiseks. Uute rajatavate elamu- ja suvilapiirkondade juurdepääsuteede rajamine arendaja poolt seatakse valla poolt eeltingimuseks detailplaneeringu kehtestamisel. Ühenduse parandamiseks on perspektiivis vajalik rajada uus juurdepääsutee Võikülale, et vähendada liikluskoormust muinsuskaitse all oleval Kuivastu-Võiküla munakiviteel.

Igal aastal teostatakse Muhu valla teedel tolmutõrjet ca 10 - 12 km ulatuses.

Vallale kuuluvatest parklatest on viimastel aastatel välja ehitatud parkla Muhu spordihalli ja lasteaia vahelisel alal. Parkimisprobleemid on Liiva keskses, kuid need peaksid lähiaastatel lahenuma tänu uue Liiva Konsumi parkla ja ettevõtetusala juurde kavandatava parkla rajamisega.

Aastatel 2014 ja 2015 valmis valla ja Maanteeameti koostöona valgustatud Piiri-Liiva asfaltbetoonkattega jalg- ja jalgrattatee pikkusega 2,1 km. Tee kulgeb osaliselt mööda vallale kuuluvaid teid ja osaliselt Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare riigimaantee kõrval. Liiklusohutuse mõttes on hädavajalik lähiaastatel rajada jalg- ja jalgrattatee Liiva ning Hellamaa külade vahele, pikemas perspektiivis võiks jalg- ja jalgrattatee kulgeda Kuivastust Väikese väina tammini.

Muhu maanteevõrku võib kunagi lisanduda kavandatav Suure väina püsiühendus, kuid selle rajamise võimalus on praeguseks nihkunud määramatusse tulevikku. Sellega seoses tuleb vallal aga koostöös Maanteeametiga leida mõistlik lahendus praegu kehtivale ehituskeelule perspektiivseis silla pealesõidu trassikoridorides, millest osa on tänaseks juba hinnatud ebatõenäolisteks.

Teede ääres olevad bussiootepaviljonid on valla omanduses. Paviljonid on küll väikesed ehitised, kuid kujundavad oluliselt maastikuilmet ja sellega ka kogu valla kuvandit teedel liikuja jaoks. Vallavalitsus on kasutusele võtnud ühtse muhupärase kujundusega uued paviljonid, samuti on remonditud vanu paviljone ning alustatud allesjäävate vanade erineva kujundusega paviljonidele uue stiiliga ühtlustuvate kujunduselementide lisamist.

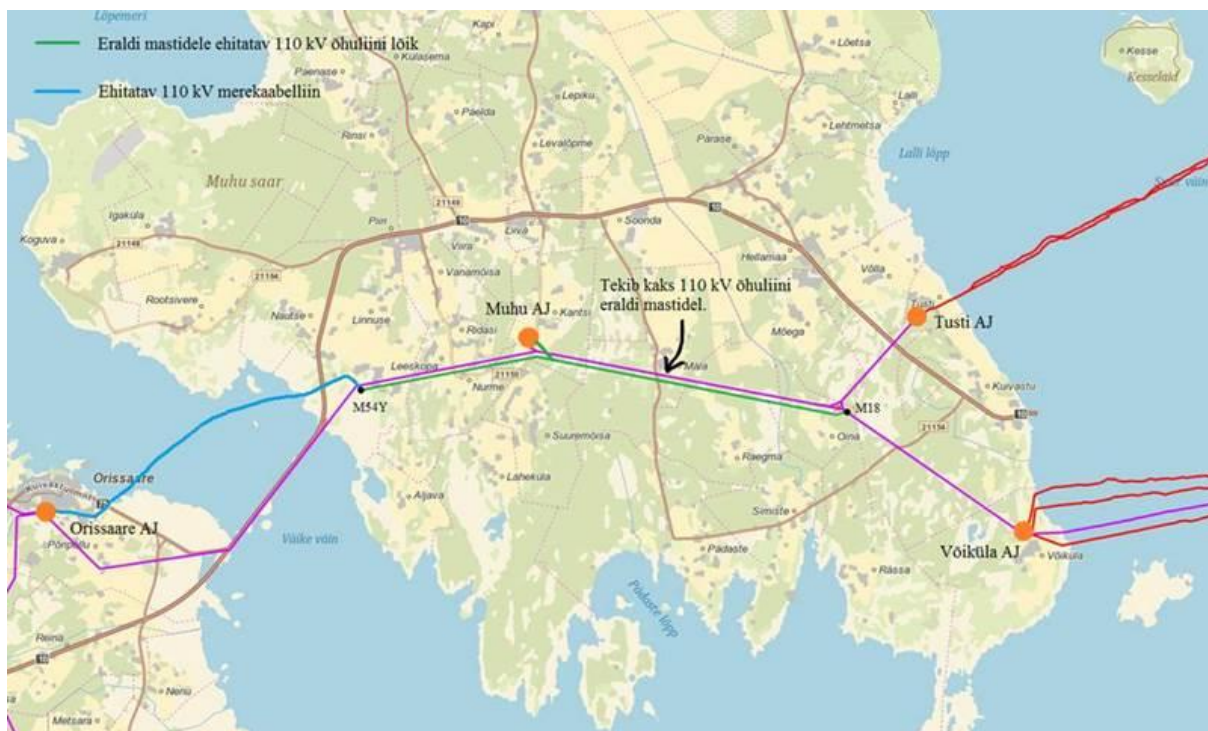
Läbi aegade on Muhus olnud vähemalt 50 sadamat ja randumiskohta (lautrikohta). Iseseisvuse taastamise ajaks toimisid aga vaid Kuivastu parvlaevasadam ja kalurikolhoosi rajatud sadamad kalalaevade ja -paatide randumiseks ja hoidmiseks Seaninal, Võrkaial, Kallastel, Lallil, Lõunarannas ja Koguvas. Kalasadamate erastamine ja järgnenud kutselise kalapüügi suur kahanemine viis nende sadamate seisundi järjepidevale halvenemisele. Peale Eesti astumist Euroopa Liitu ja sealsete struktuuritoetuste avanemist on Muhu sadamate olukord oluliselt paranenud. Rekonstrueeritud Kuivastu sadamas (haldab riigiomandis AS Saarte Liinid) on laevade teenindamiseks kokku neli kaid ja uue võimalusena saab vastu võtta kuni 90-meetriseid

kaubalaevu. Kaubakaid on seni kasutatud vaid puidu väljaveoks. Kuivastu sadamas on rajatud ka väikelaevade sadam 50 külaliskohaga.

Lõunaranna ja Koguva endised kalasadamad on erakapitali toel rekonstrueeritud nüüdisaegseteks avalikult kasutatavateks väikesadamateks, mis teenindavad nii kalapaate kui harrastusmeresõitjate väikelaevu. Koguvas on 15 ja Lõunarannas 55 kaikohta. 2013. aastal viidi lõpule Kallaste sadama rekonstrueerimistöõde I etapp. Kesse abajas on kohaliku kogukonna ja Muhu valla koostöös paigaldatud paatide randumiseks ülestõstetav pontoonkai, Kesse küla all on taastatud erasadamana Kesse-Jaani sadam. Arvestades olemasolevate sadamarajatiste seisukorda, pikki traditsioone ning kogukonna kasvavat vajadust väikesadamate järele, tuleb leida võimalusi Võrkaia, Lalli ning Kallaste sadama korrastamiseks, et viia need vastavusse kehtivate nõuetega. Praegune olukord neis sadamates ei ole rahuldav meresõiduohutuse ega aluste turvalise hoiu osas. Seanina sadama tulevik sõltub arendustegevustest läheduses asuvatel aladel. Avaliku kasutuse tagamiseks rohkearvulistes endistes lautrikohtades on otstarbekas teha valik lähtudes külade poolt väljendatud põhjendatud huvist.

Saare maakonna elektrivarustus toimub Suure väina põhja paigaldatud 35 kV kaabel-ülekanaliinidega ning ühe 110 kV uue kaabliga, mis tulevad maale Võiküla ja Tusti 110 kV alajaamadesse. Muhu saart läbiva 110 kV kõrgepingeliini dubleerimiseks (selleks, et vältida pikaajalisi elektrikatkestusi Muhu saarel, Saaremaal ja Hiiumaal) on kavas rajada paralleelselt olemasoleva kaheaahelalise õhuliiniga L172/L173 (ühistel mastidel) täiendav õhuliin eraldiseisvatel mastidel. Uue õhuliini orienteeruv pikkus on ca 9 km.

Uus rajatav paralleelliin on alates mastist M54Y kuni Orissaare alajaamani merekaabel nagu näidatud sinisega joonisel 9.

Joonis 9. Kavandatav täiendav õhuliin Muhus

Allikas: Elektrilevi

Pikemas perspektiivis on tõenäoline, et Väina tammil asuvad õhuliinid asendatakse merekaabliga.

Laidudel puudub ühendus riigi elektrivõrguga, mistõttu tuleb elektrivarustuse tagamiseks rajada alternatiivseid süsteeme (vt ptk 1.1.6.).

Suurte tööstuslike tuulikute ning tuuleparkide rajamise Muhusse välistab Levalõpme külas paigaldatud õhuseireradar. Seevastu tuule-, päikese-, bio- ja maasoojusenergia kasutuselevõttu Muhu majapidamiste ja ettevõtete majandamiseks on vaja soosida.

Interneti kiire arengu tõttu on täna Muhu peamiseks sideprobleemiks jäänud kiire internetiühenduse vähenemine kättesaadavus. EL struktuuritoetuse osalusel rajatav fiiberoptilise kaabli baasvõrk kiirusega 100 Mbit/s on Muhus välja ehitatud. Lahendamata on ühenduste viimine lõpptarbijani.

Kohati esineb probleeme ka mobiilside kvaliteediga.

Muhu saare talude veevarustus põhineb peamiselt madalatel, kuni 20 m sügavustel salv- ja puurkaevudel. Joogivee kvaliteet vastab valdavalt normidele. Samas on maapinnalähedane põhjavesi nõrgalt kaitstud. Seoses põhjavee kaitse nõuete rakendamisega uute elamute rajamisel ja olemasolevate elamute rekonstrueerimisel kasvab järjest heitvee kogumiskaevude ja septikute arv ja vastavalt nõudlus nende tühjendamise teenuse järele. Tänapäevaks ei suuda Liiva puhastusseadmega seotud purgla aga nõudlust rahuldada ja valdav osa reoveest tuleb viia paakautoga Orissaarde või Kuressaarde, mis muudab tühjendusteenuse väga kalliks. Purgla kasutamisevõimaluse puudumise tõttu paigaldas vald puhasti kinnistule 30 m³ reoveemahuti, mille täitumise korral viiakse see paakautoga Kuressaare reoveepuhastisse.

Ühisveevärk ja -kanalisatsioon Muhu neljas külas - Liival, Piiril, Hellamaal ja Linnusel on rekonstrueeritud või välja ehitatud aastail 2004-2010 EL Ühtekuuluvusfondi poolt kaasfinantseeritud maakondliku projekti raames ja seetõttu heas korras. Vastavalt europrojekti tingimustele viidi maakonna veemajandusprojekt ellu läbi aktsiaseltsi Kuressaare Veevärk. Praegu on vee- ja kanalisatsioonitaristu omanik ja teenuse osutaja AS Kuressaare Veevärk. Olemasoleva ühisveevärgi puurkaevu sanitaarkaitsevöönd ei vasta nõuetele, mistõttu tuleb rajada uus puurkaev. Probleeme on Liiva reoveepuhastiga, mille puhastusvõimsus on seoses eramajapidamiste arvu kasvu ja Liiva küla ettevõtluse arenguga ammendunud, samuti ei suuda puhasti töödelda väljaspoolt ühisveevärgiga kaetud ala purglasse toodavat reovett.

Ainus kaugkütte katlamaja Muhus koos soojusvõrkudega asub Liival. Katlamaja haldab Muhu Valla Kommunaalamet ja see jagab soojust valla sotsiaalobjektidele ja Liiva korterelamutele. Põhikütusena kasutatakse Muhust varutavat hakkpuitu. Nii katlamaja kui kaugküttevõrk on täielikult rekonstrueeritud, sh suitsugaaside puhastamiseks on paigaldatud multitsüklonid. Peale rekonstrueerimist arvestuslikku CO₂ heidet praktiliselt ei ole. Kõetavate hoonete soojapidavust on järk-järgult parandatud. Edaspidi on vaja jätkata hoonete küttesüsteemide korrastamist ja muude energiasäästuga seotud meetmete rakendamist. Esmatähtis on spordihalli energiasäästlikkuse oluline parandamine. Arvestades Liiva küla kiiret arengut ning uute tarbijate võimalikke liitumisi olemasoleva kaugküttevõrguga muutub küttevõrgu laiendamine ning katlamaja võimsuse suurendamine varustuskindluse tagamiseks üha aktuaalsemaks.

Jäätmeäritlus on Muhu vallas nõuetekohaselt korraldatud. Majapidamised ja ettevõtted on sõlminud jäätmeveolepingud. Mitmetesse küladesse on paigutatud taaskasutatavate jäätmete kogumise konteinerid. Sorditud jäätmeid on võimalik ära anda Maasi jäätmejaama.

1960-1980-ndatel aastatel rajati Muhusse terve rida maaparandussüsteeme kasutades eelvooludeks Lõetsa peakraavi ja Soonda oja. Käesoleval ajal on maaparandussüsteemide registri andmetel Muhus maaparandussüsteemide kogupindala 1624,4 ha. Valdavalt on tegu põllumajandusmaa kuivendamiseks ehitatud drenaažiga, metsa kuivenduse osa on ca 200 ha. Kuivendussüsteemide olukord ei ole mitmes piirkonnas enam rahuldav ning probleemid laienevad ka teede olukorrale. Eelvoolude korrashoiu eest peaks hoolitsema riik.

Aastaid on Muhus teada probleemiks olnud tuletõrje veevõtukohtade vähesus ning võrgu mittevastavus nõuetele.

1.5.5. Elamufond

Muhu vallas on kolm 12 korteriga korterelamut Liival, lisaks on endises eakate hooldekodu hoones 8 korterit ning Piiri külas üks 12 korteriga elamu. Nõmmkülas üks 8 korteriga ja üks 4-korteriga elamu on nii Hellamaal kui ka Lõetsas. Ülejäänud elamufondi moodustavad individuaalelamud. 2011. a rahvaloenduse andmetel oli Muhus 1 064 eluruumi.

Munitsipaalomandisse kuulub 8 korterit endises eakate hooldekodu hoones ja üks korter Nõmmkülas, kokku on munitsipaalkorterite pindala ca 400 m². Kuna nõudlus eeskätt üürikorterite järele on suur, rekonstrueerib vald 2019. aasta lõpuks endise hooldekodu hoone 16 korteriga üürielamuks.

Olemasolevad korterelamud, sh majasisesed vee-, kanalisatsiooni- ning küttesüsteemid vajavad jätkuvalt rekonstrueerimist. Tühjalt seisvaid kortereid üldiselt ei ole, toimiv üüriturg Muhus puudub. Liival paiknevate korterite eeliseks on vajalike teenindusobjektide (kauplus, apteek, postkontor, perearstikeskus jms), sotsiaalobjektide (kool, lasteaed, eakate hooldekodu) ning vabaaja veetmise võimaluste (spordihall, noortekeskus, raamatukogu) kättesaadavus ja ligidus. Uute korterelamute rajamine on põhjendatud eeskätt Liiva külas. 2018. aastal on algatatud üks detailplaneering eesmärgiga jagada Liiva küla Aasa maaüksus 3 kinnistuks ja rajada 3 kortermaja.

1.5.6. Keskkonnaprobleemid

Muhu keskkonnakaitseks on põhiküsimuseks on põhjavee kaitse. Kuna pinnakate on õhuke, on põhjavesi laialdastel aladel reostuse eest kaitsmata või nõrgalt kaitstud ning reoained uhatakse sademerikkal või lumesulamisperioodil põhjavette. Madalate salv- ja puurkaevude vee, mis varustavad veega enamikku saare majapidamisi, kvaliteet sõltub täielikult pinnasesse imbuva vee kvaliteedist. Muhu peamiseks põhjavee survemoodustajaks on Külasema-Tupenurme-Kantsi aluspõhjakiivimite kõrgendik, Koguva, Igaküla ja Rootsivere piirkonnas aga Ekumäe ümbrus.

Kuna Koguva dolokivikarjäär paikneb Koguva ja Igaküla põhjavee toitumisalal, viiakse alates 2018. aasta sügisest, kui karjäär uuesti kasutusele võeti, ellu koostatud seirekava kohast seiret tagamaks põhjavee kaitse nõuete range järgimine.

Muhu valla eesmärk on tegutseda põhjavee kaitse tõhustamise suunas, sealhulgas peab tegelema ka olemasoleva reoveekäitluse järk-järgulise keskkonnanõuetega vastavusse viimisega. Edaspidise tegutsemise tõhustamiseks kehtestas Muhu vallavolikogu 2018. aastal reovee kohtkäitluse ja äraveo eeskirja Muhu vallas. Nimetatud õigusakt koondab vajaliku õigusraamistiku ühte dokumenti ja täpsustab lisaks reovee kohtkäitluse planeerimise nõuetele ka reovee äraveoga seonduvat. Vald on kaasfinantseerija hajaasustuse programmis, millest toetatakse eelkõige veevarustus- ja heitveesüsteemide rajamist.

Teiseks märkimisväärseks keskkonnaprobleemiks on Muhu ja Saaremaa vahel oleva Väikese väina seisund. Üle 100 aasta tagasi rajatud Väina tamm on tekitanud kaks eraldi madalat lahte. Tammi tõttu on soodustatud mereala eutrofeerumine ja roostumine ning halvenenud on kalade kudetingimused. Läänesaarte alamvesikonna veemajanduskavas on Väikese väina mereala tammi mõju tõttu loetud tugevasti muudetud veekoguks. Vastavalt Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi poolt tehtud uuringule (2009. a) puuduvad hetkel lahendused väina seisundi parandamiseks. MTÜ Väikese väina seltsi algatusel puhastati Tillunire 2017. aastal setetest ja veetaimestikust, mis on pisut aidanud kaasa veevahetuse paranemisele. Vajalik on teostada praeguses kanalis kalaseiret – Tillunire rekonstrueerimisel ja uute avade rajamisel eeldatakse positiivset mõju kudemisrändele ja seeläbi väina kalavarudele.

2018. aastal korraldas Muhu Vallavalitsus Euroopa Kalandusfondi toetusega nelja kalanduseksperdi poolt soovitatud kudekraavi – Nossa soon, Pädaste jõgi, Soonda jõgi ja Lõetsa jõgi - suudmeala puhastamise setetest, tagamaks veevahetust merega ning kalade pääsu kudealadele ning tagasi merre.

Keskkonnaprobleemina võib käsitleda ka mereliiklusega kaasnevat reostusohu. Sadamaseaduses sätestatu kohaselt peab sadamateenuseid osutavates sadamates olema tagatud reostustõrje valmidus, sh peab olema koostatud sadama reostustõrjeplaan. Muhus paiknevate sadamate reostustõrjeplaanid vajavad kas uuendamist või on need mõnel juhul vaja koostada, puudub reostustõrjeks vajalik tehnika. Reostustõrjeplaanid on üheks täiendavaks argumendiks saarele ühtse reostustõrjetehnika soetamiseks ja nimetatud soetamiseks rahastuse taotlemiseks. Tegevused eeldavad sadamate ja vabatahtlike merepäästjate vahelist koostööd.

Lisaks eelnevalt nimetatud valdkondadele on Muhus vajalik hoida aastaringsetele elanikele ja suveelanikele tagatuna võimalused sorditud jäätmete lihtsaks äraandmiseks. Korraldatud jäätmeveoga peab olema liitunud võimalikult suur hulk majapidamisi, mis vähendab olukordi, kus jäätmed satuvad selleks mitte ette nähtud kohtadesse või jäätmeid põletatakse. Koostöös riigiga tuleb leida võimalused korrastada Koguva dolokivimaardlal varasemalt ammendunud karjääriala.

Keskkonnainspektsiooni poolt on Muhu valla territooriumil aastatel 2016-2017 registreeritud üksikud rikkumised. Üks kaebus edastati seoses sõnniku käitlemisega ja üks jäätmealane kaebus. Kalapüüginõuete rikkumisega väärteomenetlusi alustatud ei ole, kuid on olnud paar kaebust seoses tähistamata ja valesti tähistatud püügivahenditega. Jätakuvalt tekitab muret reovee käitlemine.

Tabel 16. Keskkonnainspektsiooni poolt registreeritud rikkumised 2016-2017 Muhu vallas

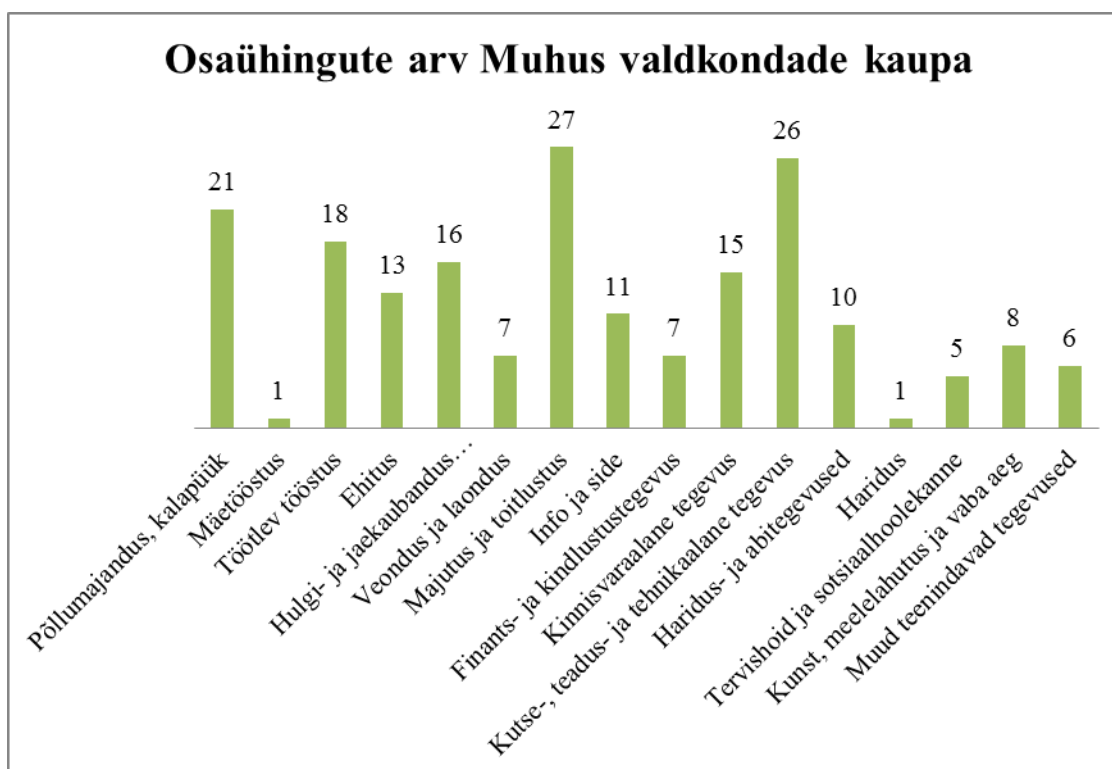
Jäätmekäitlusnõuete rikkumiste arv	1
Jahiseaduse rikkumiste arv	4
Püügilt eemaldatud nakkevõrgud	2

1.6. Ettevõtluskeskkond

1.6.1. Ettevõtlus

2018. aasta alguse seisuga on äriregistris Muhu valda registreeritud 193 osaühingut. Lisaks on äriregistrisse kantud 107 füüsilisest isikust ettevõtjat, 2 sihtasutust ja 3 tulundusühistut. Kõik registrisse kantud isikud ei tegutse küll aktiivselt, kuid ometi näitab suhteliselt suur arv kogukonnaliikmete aktiivsust ja teotahet.

Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) alusel on Muhus esindatud 16 erinevat majandusharu. Kõige enam on registreeritud ettevõtteid, mille majandusharu on majutus ja toitlustus – kokku 27; järgneb kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus (juriidiline ja juhtimisalane nõustamine, raamatupidamine) – 26 ettevõtet; põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (kokku 21); töötlev tööstus, mille all mõeldakse tootmist alates toidust kuni puidu- ja metallitoodeteni (kokku 18); hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont, kokku 16; kinnisvaraalne tegevus – 15; ehitus, kokku 13; info ja side - 11 ja haldus- ja abitegevused, kokku 10.

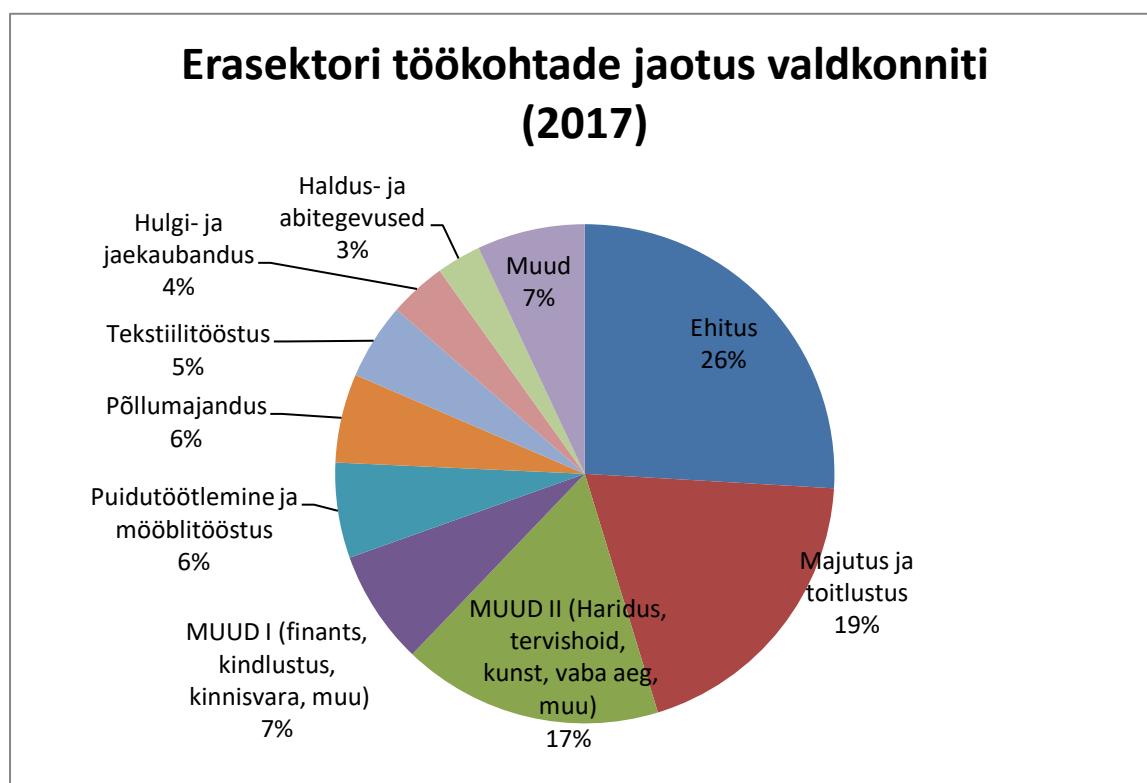
Joonis 10. Muhu valla äriühingud majandusharude kaupa.

Allikas: Äriregister

Füüsilisest isikust ettevõtjad tegelevad põhiliselt põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügiga (kokku 63 isikut), järgneb töötlev tööstus (11) ja kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus (10 isikut). Ülejäänud valdkondadega tegelejaid on vähem.

Põhitegevusala järgi on Muhu ettevõtjad küllalt mitmekesised. Suurettevõtteid Muhus ei ole, mistõttu on ka riskid mõne ettevõtte tegevuse lõpetamise korral paremini hajutatud ning negatiivne mõju väiksem. Ettevõtlusstruktuuri nõrgaks küljeks on tehnoloogiliselt keerukama ja/või suuremat lisaväärtust tootva ettevõtluse puudumine.

Joonisel 11 on kujutatud erasektori töökohtade jaotus valdkonniti 2017. aastal. Kõige suurem erasektori tööandja on ehitusvaldkond, mis pakub veerand töökohtadest. Järgneb majutus ja toitlustus, kus on 19 % töökohti. Kolmandal kohal on hariduse, tervishoiu ja vaba aja sektor, kus on kokku 17 % töökohti. Väiksema osakaaluga valdkonnad on joonisel 11 koondatud ühise nimetaja „Muud“ alla (info ja side; keemia-, kummi-, plastitoodete ja mineraalide tootmine; metallitoodete ja transpordivahendite tootmine; metsamajandus; toiduainete tootmine ning veondus ja laondus).

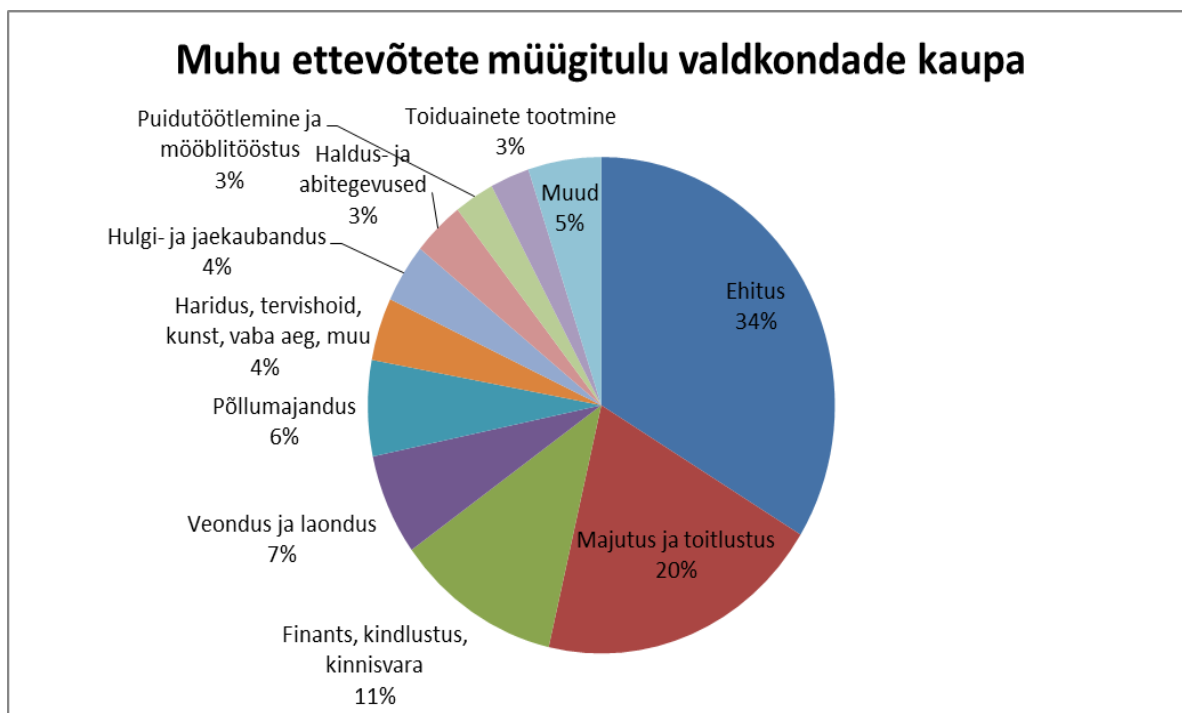
Joonis 11. Erasektori töökohtade jaotus valdkondade kaupa (2017)

Allikas: SAK, U. Treiel

2017. a esitatud majandusaasta aruannete põhjal oli Muhus registreeritud erasektoris tegutsevate ettevõtete müügitulu kokku 9,59 miljonit eurot. Ligi kolmandiku sellest moodustab ehitusvaldkond (3,23 miljonit eurot, mis moodustab valdkondade võrdluses 34%). Järgnevad majutus ja toitlustus (1,9 miljonit eurot, osakaal 20%) ning finants, kindlustus ja kinnisvara (kokku 1,1 miljonit eurot, osakaal 11%).

Müügitulu ei ole saanud elektri, gaasi, vee, jäätmete, mäetööstuse, kalapüügi ja vesiviljeluse valdkonnas.

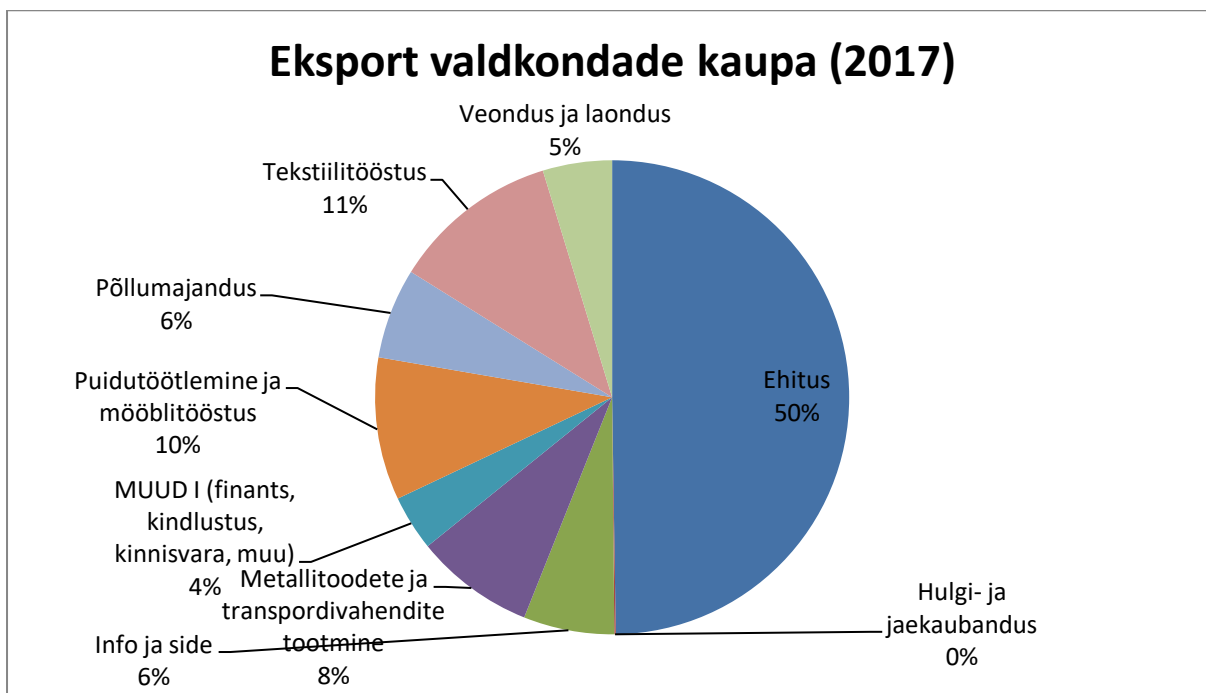
Muhu ettevõtete 2017. a müügitulu osakaalud on valdkondade kaupa välja toodud joonisel 12.

Joonis 12. Muhi ettevõtete müügitulu osakaalud valdkondade kaupa (2017)

Allikas: SAK, U. Treiel

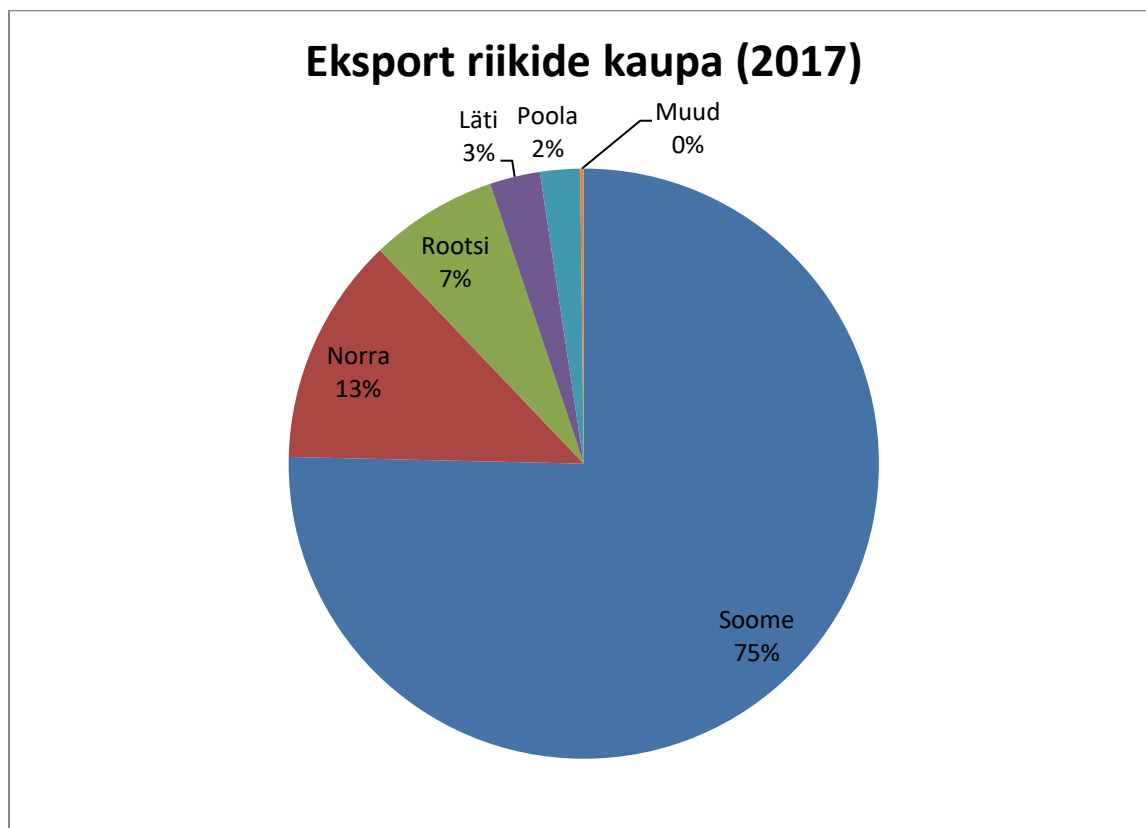
Muhu ettevõtete ekspordikäive oli 2017. a 1,1 miljonit eurot. Pool ekspordi mahust kuulub ehitusvaldkonnale, järgneb tekstiilitööstus (11%) ning puidutöötlemine ja mööblitööstus (10%), vt joonis 13.

Joonis 13. Muhus registreeritud ettevõtete eksport valdkondade kaupa (2017)

Allikas: SAK, U. Treiel

2017. a läks 75% ekspordist Soome. Järgnes Norra 13%, Rootsi 7% (vt joonis 14). Väiksemas mahus ekspordi sihtriigid olid Läti, Poola, Šveits, Iirimaa, Jaapan, Leedu, Suurbritannia ja Taani.

Joonis 14. Muhu ettevõtete eksport riikide kaupa (2017)

Allikas: SAK, U. Treiel

Koostöös Saare Arenduskeskuse ja Saarte Koostöökoguga alustati 2018. a Muhus ettevõtjate nõustamisega, kus konsultandid annavad nõu ettevõtlusega alustamise, äriideede, äriplaanide koostamise ja koolituste osas, samuti toetusprogrammide ja riiklike tugiteenuste osas.

Teatud tegevusvaldkondades pole alati võimalik kohapealt tööjõudu leida, aga väljastpoolt Muhu uute töötajate värbamisel on saanud taksistuseks üürikorterite puudus. Üürikorterite defitsiidi leevendamiseks alustas Muhu vald 2018. a suvel SA KredEx toetusega endise hooldekodu hoone rekonstrueerimist, kuhu ehitatakse 8 uut üürikorterit ja rekonstrueeritakse 8 olemasolevat korterit, kuid tõenäoliselt on nõudlus üürieluruumide järele palju suurem.

1.6.2. Arendusalad

Muhu vallas on koostatud erinevaid infokogumikke, et anda investoritele laiem ülevaade Muhu valla majanduslikust keskkonnast, tänastest ja homsetest võimalustest. Info vallale kuuluvate vabade kinnistute kohta on leitav ka valla kodulehelt. Lisaks toetatakse investoreid planeeringu- ja ehitusalaste konsultatsioonidega.

Viimastel aastatel on jõuliselt arenenud ettevõtlus Liiva keskuses ja sellest tulenevalt on kasvanud nõudlus ka ärimaade ja –pindade järele. Muhu Vallavalitsus on ettevõtluse toetamiseks koostanud Liiva keskuse detailplaneeringu ja 2018. a sügisel alustanud selle elluviimist: rajatakse tugitaristu, mis võimaldab arendataval alal tegevust alustada vähemalt kolmel uuel ettevõttel ja tegevust laiendada vähemalt kahel ettevõttel.

Täiendavalt on koostamisel Liiva küla Maleva ja Raunmäe maaüksuste detailplaneering, et lahendada ära Liiva keskuse ettevõtlusala laiendamine vallale kuuluvate ja seni kasutuseta maaüksuste arvelt.

Potsentsiaalne tööstusala on 8134 m² suurune Muhu vallale kuuluv Piiri küla Platsi kinnistu, kus on elektri, vee- ja kanalisatsiooni ning sideteenustega liitumise võimalus, samuti hea juurdepääs kinnistule.

Liiva külas on edukalt käivitatud taastuenergia (hakkpuit) põhinev katlamaja. EstWin projekti raames on Muhusse paigaldatud ülikiire andmesideühendusega optilise kaabli baasvõrk. Head logistikat toetab Kuivastu sadam, kus toimub nii igapäevane parvlaeva liiklus kui ka leidub valmidus teenindada kuni 90-meetrise kogupikkusega kaubalaevu. Muhu ettevõtted omavad mitmekülgset tehnilist masinaparki erinevate ehitus- ja põllumajandustööde teostamiseks. Muhus on tagatud valdava osa esmavajalike teenuste kättesaadavus. Suurimaks probleemiks on vabade ettevõtluspindade nappus ning teatud valdkondades ka kvalifitseeritud tööjõu puudus.

1.6.3. Kaugtöö

Eestis on veel peamiselt levinud traditsiooniline töövorm ehk täistööajaga töölepinguline töökoht ühe tööandja juures. Samas on saamas uueks tööturu normiks ebatraditsioonilised töövormid, lühiajaline töö ja töö nõudmisel. Kaugtöö ja platvormitöö (töö, mida tehakse veebipõhisel platvormil üle interneti või füüsilises keskkonnas) laiem levik ning uued virtuaalsed ametid võimaldavad töötajal oma aega paindlikumalt kasutada, jätavad teatud valikuvabaduse, kuid samas suurendavad töötajate jaoks töötamisega seotud kulusid ja riske, mis on traditsiooniliselt olnud tööandja kanda.

Kuna saartel omatakse arvestataval hulgal teisi kodusid, on kaugtöö üheks võimaluseks, kuidas teises kodus viibimise aega pikendada ja samal ajal vajadusel efektiivselt töötada.

Huvi kaugtöökeskuste vastu pole väga suur, samas ollakse valmis keskuses töötama, kui seal oleks tagatud kiirem ja kvaliteetsem internetiühendus, IT-tugi ja vajalik tehniline varustatus.

1.7. Valla juhtimine

1.7.1. Vallavolikogu ja vallavalitsus

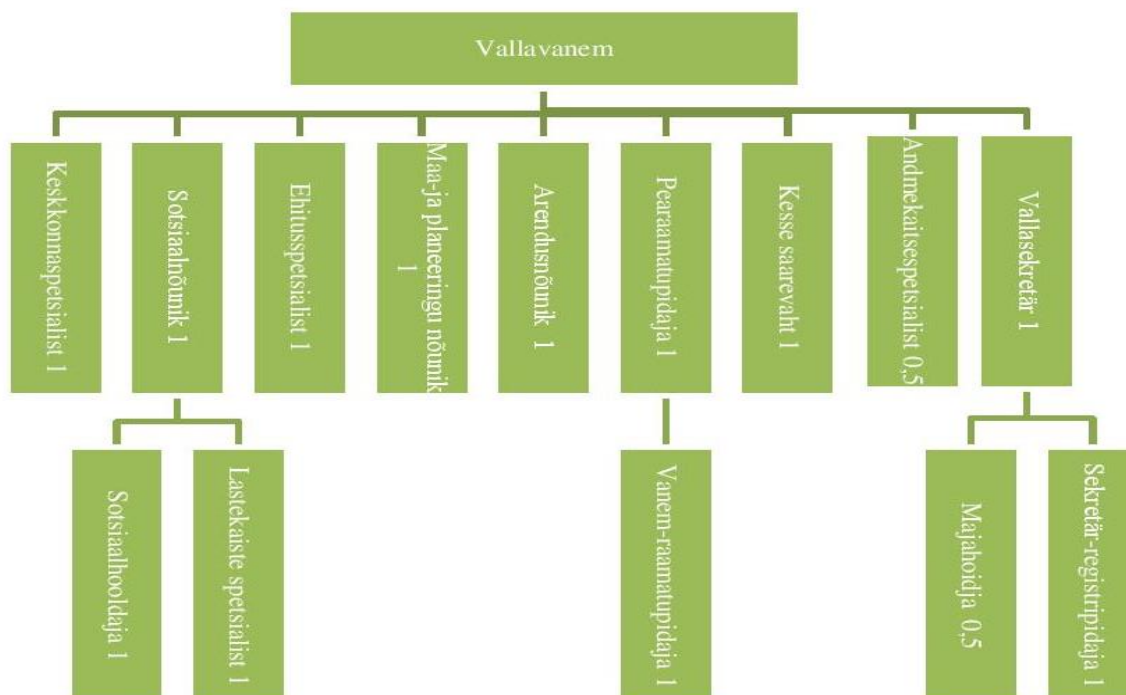
Kohalikel valimistel kandideerib ühele kohale Muhu vallavolikogus alla 5 inimese, poliitiline aktiivsus on madal. Muhu Vallavolikogu on 13-liikmeline. Volikogu juures tegutsevad järgmised komisjonid:

- revisjonikomisjon
- arengukomisjon

- rahanduskomisjon
- hariduskomisjon
- kultuurikomisjon
- sotsiaalkomisjon

Volikogu põhiliseks tööruumiks on hetkel Hellamaa külakeskuse saal.

Vallavalitsus on neljaliikmeline. Vallavalitsus on ainus valla ametiasutus. Vallavalitsuse kui ametiasutuse struktuur on esitatud joonisel 15.

Joonis 15. Muhu Vallavalitsuse kui ametiasutuse struktuur

Vallavalitsuse tökohad on üldjuhul täidetud, kaadri liikumist on olnud seoses lapsehoolduspuhkustega ja erinevatel ajaperioodidel ette tulevate erinevate tööülesannete suurenemise või vähenemisega. Vabade ametikohtade täitmiseks korraldatud konkursid on olnud enamasti edukad, probleemne on ainult uutele spetsialistidele elamispinna leidmine. Hetkel on täitmata andmekaitsepspecialisti 0,5 ametikohta.

Kuigi vallamaja ruumides on tehtud sanitaarremont, ei vasta ruumide arv ja suurus vajadustele, neli töökohta on ajutiselt sisse seatud konteiner-kontorisse. Otsitakse optimaalset lahendust vallaametnike töötingimuste parandamiseks ja elanike paremaks teenindamiseks.

Läbi vallaelarve on töötajatele tagatud täienduskoolitused. Tehtud on töökeskkonna uuring ja teostatud töötajate tervisekontroll.

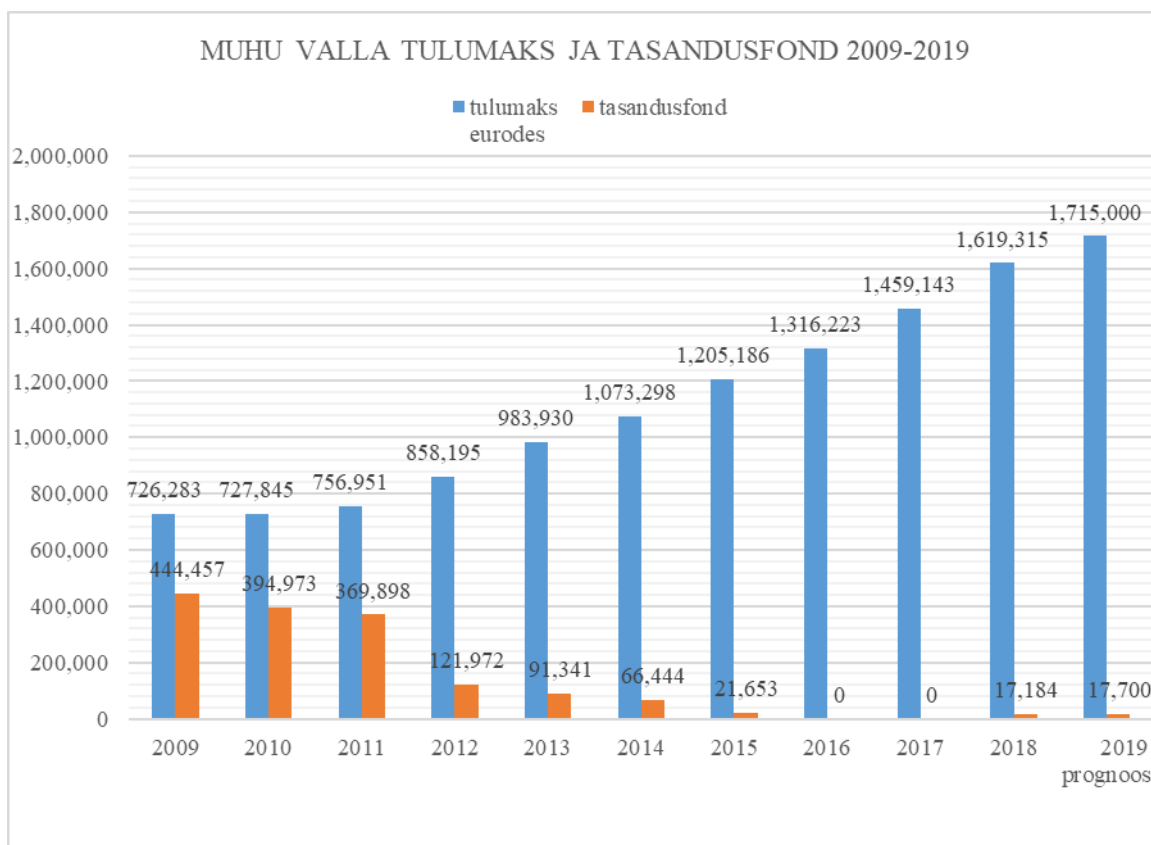
Olulisematest arengudokumentidest on Muhu vallas olemas Muhu valla eelarvestrateegia 2019-2022, Muhu valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2015-2026, Muhu valla soojusmajanduse arengukava aastateks 2016–2030, Muhu ja Ida-Saaremaa ühine jäätmekava 2016–2020. Koostamisel on Muhu valla uus üldplaneering. Arengukavad on ka Muhu Põhikoolil, Muhu Lasteaial ja Muhu Muuseumil.

Kõige operatiivsemat infot valla poolt tehtud otsustest saab valla kodulehel oleva elektroonilise dokumendiregistri kaudu. Valitsemise läbipaistvuse ja elanikkonna parema kaasamise nimel kasutatakse erinevaid võimalusi: külavanemad, teated ja info valla kodulehel, interneti suhtlusvõrgustikes, ajalehes, teadetetahvlitel.

1.7.2. Eelarve

Alates 2012. aastast on kohalikel omavalitsustel lähtuvalt finantsjuhtimise seadusest nõue koostada eelarvestrateegia, mis on arengukavast tulenev finantsplaan nelja eelseisva eelarveaasta kohta ning see koostatakse arengukavas toodud eesmärkide saavutamiseks, et planeerida kavandatud tegevuste finantseerimist ja tagada eelarvepoliitika jätkusuutlikkus.

Muhu valla eelarve omatulu koosneb põhiliselt maksudest (üksikisiku tulumaks ja maamaks) ning valla poolt osutatud teenuste müügist. Toetuste osakaal on viimastel aastatel olnud umbes neljandik eelarve tulust, seda põhiliselt toetusfondi osas, Tasandusfondist Muhu vald aastatel 2016 -2017 toetust ei saanud, 2018. aastal kanti tasandusfondi üle väikesaarte toetus.

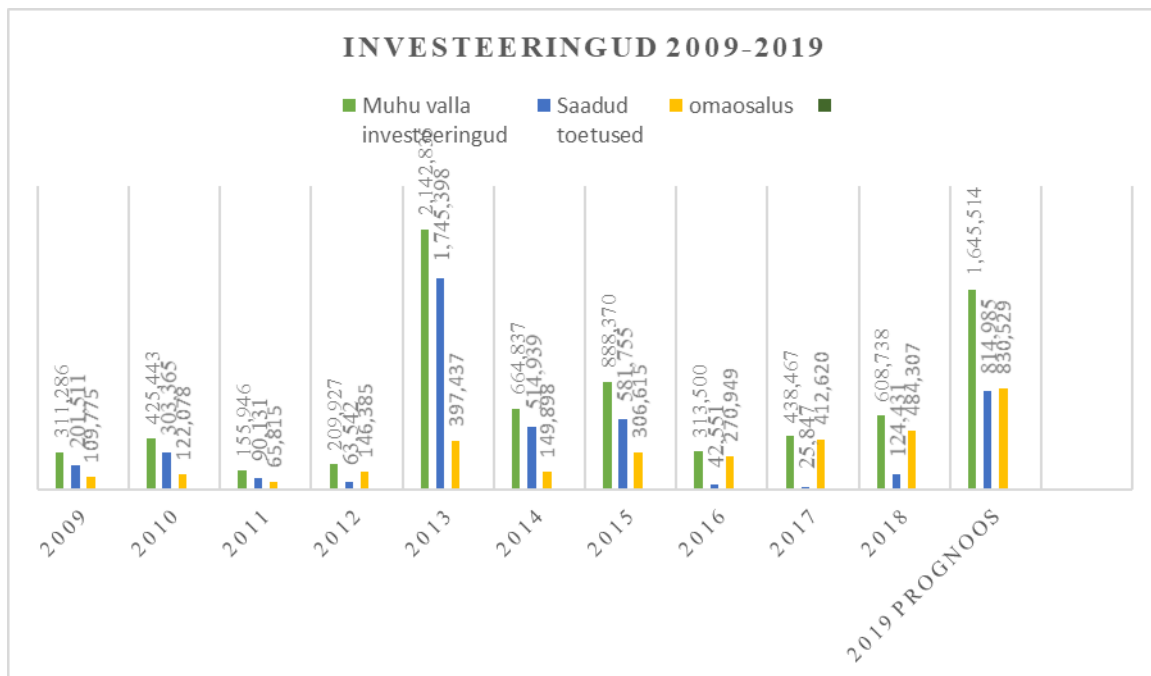

Joonis 16. Muhu valla tulumaks ja tasandusfond 2009-2019

Allikas: Rahandusministeerium

Viimaste aastate suuremad investeeringud on saanud teoks tänu valla heale tulubaasile ning erinevatest meetmetest saadud toetusele. 2014. a valmis koostöös kolme endise Ida-Saaremaa vallaga uus hooldekodu. 2015. a rajati spordihalli laiendusena uus noortekeskus ja valmis 2,1 km pikkune Piiri-Liiva kergliiklustee. 2016. a ehitati endise lasteaia söökla ruumid ümber

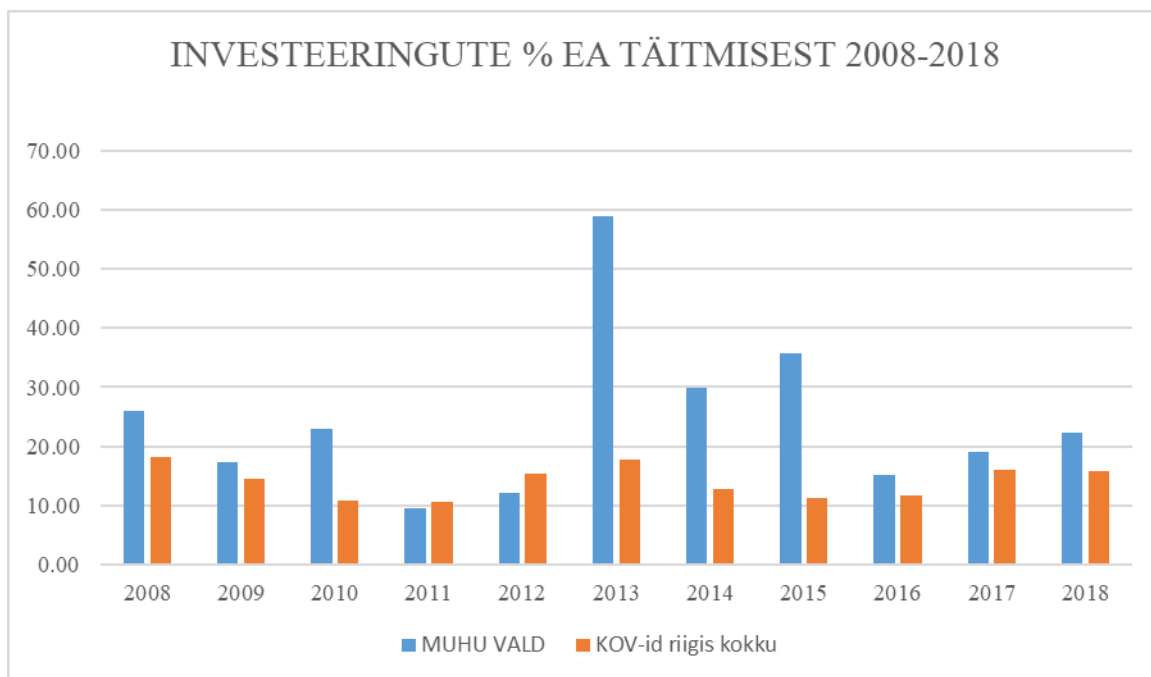
söögisaaliks. 2017. a rekonstrueeriti perearstikeskuse hoone 2. korrus, valmis laululava Hellamaal ning alustati endise hooldekodu hoone rekonstrueerimisega üürieluruumide rajamiseks. 2018. a sügisel rekonstrueeriti lasteaia üks sektsioon uue, 4. rühma tarbeks, alustati Liiva keskuse ettevõtetusala ning turu- ja puhkeala rajamisega.

Joonis 17. Muhu valla investeeringud (€), 2009-2019

Allikas: Rahandusministeerium

Laenu jääk oli 2018. aasta alguseks 329 825 eurot. 2018. a oktoobris viidi läbi laenuhange täiendavalt kuni 900 000 euro suuruse investeerimislaenu võtmiseks, et oleks tagatud vahendid kavandatud suuremate investeeringute teostamiseks. Kohaliku omavalitsuse netovõlakkoormus võib olla 60% põhitegevuse tulust, Muhu Vallavalitsusel on see näitaja peale täiendava laenu võtmist maksimaalselt 33,6%, jäädes oluliselt alla kehtestatud piirmäära.

Joonis 18. Investeeringute osakaalu võrdlus eelarve täitmisest 2008-2018

Allikas Rahandusministeerium

Võrreldes Muhu valla investeeringute mahtu eelarvest Eesti omavalitsuste keskmise investeeringute mahuga on näha, et Muhu investeerimisvõimekus on olnud stabiilselt keskmisest omavalitsusest kõrgem.

1.7.3. Vallasisene koostöö

Elanikkonna heaolu ja turvalisuse tõstmiseks teeb vald koostööd Päästeametiga, Maanteeametiga, Politsei- ja Piirivalveametiga, Muhu Perearstikeskuse OÜ-ga, Keskkonnaametiga, Kaitseliiduga, Kaitseministeeriumiga jt ametkondadega ning kohaliku mittetulundussektoriga.

Läbi oma eelarve ja Päästeameti toetuse toetab vald Muhu Vabatahtliku Päästekomando toimimist ja varustuse soetamist.

Perearstikeskus kasutab vallale kuuluvat hoonet ja kinnistut. Iga-aastaselt on vallaeelarves ette nähtud toetussummad ka abipolitseinike tegevuse toetuseks.

Valla kodulehel kajastatakse ettevõtlusalast infot ja tutvustatakse valla territooriumil paiknevaid ning ettevõtluseks sobivaid kinnistuid ja hooneid.

Hea koostöö on vallal külaseltside ja –seltsingutega. Vald toetab nn. kolmandat sektorit vallaeelarvest läbi seltsitegevuse rahade ning koostöös on korraldatud bussiootekodasid ja külaplatse, korraldatud kultuuriüritusi jne.

1.7.4. Siseriiklik ja väliskoostöö

Muhu vald on Eesti Linnade ja Valdade Liidu (ELVL), Eesti Saarte Kogu MTÜ (ESK) ja Saarte Koostöökogu MTÜ liige.

Muhu vald osaleb aktiivselt maakonnasiseses ühistegevuses, eriti tihe on koostöö korraldatud jäätmeveo, turvalisuse ja sotsiaalhoolekande valdkondades.

Üle kahekümne aasta seovad Muhu valda sõprussidemed Utajärvi vallaga Põhja-Soomes, mis jätkuvad tänaseni. Pikaajalised sõprussidemed olid Muhu vallal ka Lauciene vallaga Lätis, kuid peale sealset haldusreformi on Lauciene suure Talsi valla osa ja omavalitsuse tasandil on sidemed lõppenud. Küll aga jätkub koostöö Muhu ja Lauciene koolide vahel. Muhu vald on olnud sõprussidemetes ka Neringa linnaga, mis aga väheste kokkupuutepunktide tõttu on praegu peatunud.

1.7.5. Väliskeskkonna mõjud

Riigi regionaalpoliitika. Eesti regionaalarengu visioon aastaks 2030+ näeb ette piirkondade eripäradele toetuva riigi konkurentsivõime ja majanduskasvu hüvede jõudmise kõikidesse regioonidesse, samuti inimeste heaks elukvaliteediks vajalike hüvede (töökoht, teenused, mitmekülgsed tegevusvõimalused) tagatuse kõigis toimepiirkondades.

Muhu vald jätkab iseseisva haldusüksusena, kuna vallal on stabiilne tulubaas ja kohalikule elanikkonnale on kohapeal tagatud kõik esmavajalikud teenused.

Euroopa Liidu toetuskeemid. 2014. aastal algas Euroopa Liidu uus, seitse aastat kestev eelarveperiood, mida rakendatakse kokku kümme aastat – 2023. aasta lõpuni. Käesoleva EL rahastusperioodi võimalused on Muhu vald hästi ära kasutanud: valmis uus noortekeskus koos kaasaegse sisustusega audio/videostuudioga, lasteaia endine söökla on ümberehitatud söögisaaliks, valminud on ruumid täiendava, 4. rühma avamiseks, Hellamaa endisele spordiväljakule on rajatud laululava, Kesse abajasse paigaldatud teisaldatav paadisild, puhastatud koelmualasid, jätkatud on töid Kesse elektrivarustuse parendamiseks, Liiva keskuse ettevõtlusala arendamiseks ning turu- ja puhkeala rajamiseks.

Kinnisvaraarendus. Uute suurte kinnisvaraarenduste teket Muhusse pole soosinud valla üldplaneering ja ka tegelikus elus ei ole suuremamahulised planeeringud Muhus realiseerunud. Muhu looduskeskne ja privaatne elukeskkond soodustab elamute rajamist või rekonstrueerimist juba väljakujunenud elamualadele. Küll aga on kasvanud viimastel aastatel vajadus nii elu- kui ka äripindade järele, mistõttu on vald alustanud endise hooldekodu hoone ümberehitamisega üürieluruumideks, koostamisel on Maleva ja Raunmäe kinnistu detailplaneering Liiva ettevõtlusala laiendamiseks. Arendajate poolt on algatatud detailplaneeringud nii uute korterelamute kui ka äripindade rajamiseks. Vananeva elanikkonna vajadusi võiks aidata rahuldada teenusmaja rajamine olemasoleva hooldekodu laiendusena.

Ühendus mandriga. Seoses kasvavate reisijate ja masinate üleveomahtudega on aina aktuaalsem kohaliku kogukonna vajadustele vastava parvlaevaühenduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine, sh aastaringselt 35-minutiliste vahedega väljumistega sõidugraafik, kohalike elanike sõidusoodustuse püsimine jne.

Energia hind. Üldise tendentsina on viimastele aastatele iseloomulik olnud energiahinna tõus. Saare majapidamistes on küttesüsteemides kütusena valdavalt kasutuses puit ja ka Liiva keskküttesüsteemis on kasutuses ainukese kütusena Muhu saarelt pärit hakkpuit, mistõttu on soojusenergia hind püsinud stabiilne.

Energiahinna tõus on mõju avaldanud eelkõige läbi elektrienergia ja transpordikütuste hinnatõusu, mis on omakorda mõju avaldanud mitmete toodete ja teenuste kallinemisele.

Valla territooriumil on kasutusele võetud mitmeid kaasaegseid alternatiivseid elektri- ja soojustootmislahendusi (päikesepaneelid, maaküte, väiketuulikud)

Rahvastiku vananemine ja vähenemine. Viimase rahvaloenduse andmetel on Muhu vallas Eesti kõrgeim eestlastest elanike protsent 99,53%. Kuigi loomulik iive on endiselt negatiivne, on Muhu rahvaarv alates 2016. aastast jätkuvalt tõusuteel: 2017. aastat kasvas saare elanike arv 59 inimese võrra. Võrreldes 2012. aastaga on elanike arv kasvanud 28,5% võrra. Vaatamata elanike arvu kasvule on mõningates valdkondades tööjõupuudus.

Turism. Eesti turismipoliitika põhieesmärk on suurendada Eesti turismi rahvusvahelist konkurentsivõimet ja tagada turismiteenuste ekspordi ning siseturismi arendamisega jätkusuutlik majanduskasv. Nii nagu Eestis üldiselt, nii ka Muhus on turismisektoris tegutsejatel vaja mitmekesistada turismitoodete ja -teenuste valikut ning parandada kvaliteeti, tõsta turismiettevõtjate teadmisi uute ärimudelite rakendamise võimalustest ja teenuste disainist, tagada põhjaliku ja huviväärse turismiinfo olemasolu ning turismiinfo kättesaadavus kogu külastaja teekonna vältel ning arendada piirkondlikke turismitooteid. Muhus peatumise pikendamiseks ja/või turismihooaja pikendamiseks on vaja arendada eeskätt aktiivse puhkuse võimalusi, pakkuda rohkem tegevusvõimalusi lastega peredele.

IT-areng. „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“ üldeesmärk on: „Eestis on loodud hästi toimiv keskkond IKT laialdaseks kasutamiseks ja nutikate lahenduste loomiseks, mis on seeläbi tõstnud majanduse konkurentsivõimet, inimeste heaolu ja riigivalitsemise tõhusust.“ IKT jätkuval kiirel arengul on Muhule valdavalt positiivne mõju. Kasvab kaugtöö osakaal, mis võimaldab paljudel inimestel töötada kas täielikult saarel või pikendada siinviibimise aega. Levinud on mobiilse interneti kasutamine, parendamist vajab mobiilse interneti kättesaadavus ja kvaliteet. E-teenused on kiirendanud ja lihtsustanud informatsiooni hankimist ja vahetamist, asjaajamist valla ja teiste ametiasutustega. Muhusse on rajatud lairiba internetiühenduse baasvõrk, vajalik on lahendada valguskaabli viimine potentsiaalsete lõpptarbijateni ja võimalus kasutada 100 Mbit/s või suurema kiirusega internetti.

1.8. Kokkuvõte

2. Visioon 2030

Muhu on iseseisev ja haldussuutlik saarvald, kus on elujõuline, kasvav ja jätkusuutlik kogukond ning on tagatud kõik vajalikud teenused. Soodne ettevõtluskeskkond pakub võimalusi erinevate ettevõtete loomiseks ja töökohtade tekkeks. Muhus on jätkuvalt kaunis, turvaline, loodussõbralik ja pärandkultuuri väärtustav keskkond.

Üldised strateegilised eesmärgid

1. Omavalitsus suudab täita kõiki seadustest tulenevaid kohustusi.
2. Loodud on tingimused elanike jäämiseks ja elama asumiseks Muhu valda.
3. Kohaliku ettevõtluse toetamiseks on loodud vajalik taristu.
4. Vallas on tagatud kvaliteetne alus- ja põhiharidus.
5. Kõigile on loodud mitmekülgsed võimalused eneseteostuseks ja vaba aja sisustamiseks.
6. Muhus on tugeva identiteedi ja omanäolise kultuuritraditsiooniga kogukond.

3. Valdkondlikud eesmärgid aastani 2030

Peatükis esitatakse valdkondade kaupa visioonid ja eesmärgid. Püstitatud eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused kirjeldatakse arengukava lisana koostatavas tegevuskavas.

3.1. Elukeskkond 2030

Visioon

Muhus on parim elukeskkond, kvaliteetsed kohalikud teenused ja sotsiaalne taristu.

Eesmärgid

1. Muhus on kaasaegne elamufond.
2. Tagatud on kaasaegsed ja elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
3. Tehniline taristu toetab külade arengut.
4. Kesse- ja Viirelaiul on võimalik aastaringselt elada.

3.2. Haridus ja noorsootöö 2030

Visioon

Muhu vallas pakutakse kvaliteetset alus- ja põhiharidust ning väärtustatakse elukestva õppimise soovi, hoolivust, loovust, õppija isikupära, tervislikke eluviise ja kohalikke traditsioone. Lähtudes noorte huvidest ja vajadustest on loodud mitmekesised kaasaegsed võimalused eneseteostuseks ja vaba aja sisustamiseks.

Eesmärgid

1. Lasteaias ja koolis on nüüdisaegne ja turvaline õpikeskkond.
2. Õppeasutustes kasutatakse kaasaegseid õpetamise meetodeid ja õppevahendeid.
3. Noorte terviseteadlikkus on suurenenud.
4. Haridusasutustes töötab kvalifikatsiooninõuetele vastav personal.
5. Huvitegevus on mitmekesine ja kättesaadav kõigile noortele.
6. Loodud on erinevad võimalused osalemiseks elukestvas õppes.
7. Rakendatakse kaasava õppe põhimõtteid.
8. Haridusvaldkonna erinevate osapoolte vahel toimib süsteemne koostöö.
9. Noorsootöös tõstetakse järjepidevalt teenuste kvaliteeti läbi kaasaegsete lahenduste ja noorsootöötajate koolitamise.
10. Noored on kaasatud otsustusprotsessidesse.

3.3. Sotsiaalhoolekanne 2030

Visioon

Muhu valla sotsiaalhoolekandesüsteem on abivajaja keskne, osutades sihtrühmadele ennetavaid ja vajadusepõhiseid hoolekande- ja sotsiaalteenuseid ning toetusi, mis toetavad elanike iseseisvat toimetulekut tervislikus ning turvalises keskkonnas.

Eesmärgid

1. Valla pakutavad sotsiaalteenused on ajakohased ja elanike vajadusi arvestavad.
2. Tehakse järjepidevat tööd riskirühmadega.
3. Muhus on toimiv perearstikeskus koos hambaraviga.
4. Peresid toetatakse õppe- ja kasvatustegevustes.
5. Valla elukeskkond on ohutu ja turvaline.

3.4. Vabaaeg ja külaelu 2030

Visioon

Muhu kultuuriruum säilib esteetilise ja omanäolisena ning areneb, põimides kokku pärimuse ja tänapäevase, hoides ja tugevdades Muhu identiteeti.

Eesmärgid

1. Muhu identiteediga seotud väärtused on au sees ja kasutatakse aktiivselt nii kultuurielus kui ettevõtluses.
2. Külakogukonnad ja seltsid on aktiivselt kaasatud valla arengutesse.
3. Kirikud on heas korras ja pühapaigad hooldatud.
4. Muhu Muuseum kui Muhu mälu keskus toimib ja areneb.
5. Muhus on mitmekülgsed võimalused vaba aja veetmiseks ja huvitegevuseks.
6. Muhu kuvand on hästi tuntud Eestis ja ka välismaal.

3.5. Planeerimine ja keskkond 2030

Visioon

Puhas ja mitmekesine loodus eksisteerib kõrvuti inimtegevusega, pakkudes kogukonnale ja saare külalistele positiivseid emotsioone ja tervislikku elukorraldust.

Eesmärgid

1. Üld- ja detailplaneeringud toetavad valla arengut.
2. Maakasutuses ja ehitustegevusel lähtutakse ala terviklikkusest. Uued hooned sobituvad ümbruskonda ja harmoneeruvad olemasoleva asustusega.
3. Väärtuslike pärandkultuurimaastike säilimine on tagatud.
4. Väikesadamad ja lautrikohad on aktiivses kasutuses.
5. Metsade majandamine toimub vastutustundlikult ja keskkonnasäästlikult.
6. Tagatud on rohe- ja sinivõrgustiku sidusus.
7. Kohaliku kaitse all olevad loodusobjektid on heas seisukorras.
8. Väikese väina keskkonnaseisund on paranenud.
9. Maavarade kaevandamine ja kasutamine toimub vastutustundlikult ja keskkonnasäästlikult.
10. Taastuenergia osakaal lõpptarbimises suureneb.
11. Maaparandussüsteemid on toimivad ja hooldatud.

3.6. Ettevõtluskeskkond 2030

Visioon

Muhu vallas on soodsad tingimused erinevates valdkondades ja töövormides ettevõtlusega tegelemiseks, kõrge ettevõtlusaktiivsus, konkurentsivõimelised palgad.

Eesmärgid

1. Eetiline ettevõtja on kogukonnas au sees ja omavalitsuse poolt tunnustatud.
2. Ettevõtlikkus ja seonduv õpe on soodustatud ja toetatav kõigile kogukonna liikmetele sõltumata vanusest.
3. Tehniline taristu toetab ettevõtluse arengut.
4. Uudsed töö- ja ettevõtlusvormid on oodatud ning soodustatud.
5. Saare omanäolise looduskeskkonnaga arvestav tootmine ja põllumajandus on arenev ja soodustatud.
6. Vallaelanikele ja külalistele pakutavad teenused on mitmekesised.
7. Ettevõtlusalad on atraktiivsed ja aktiivselt turundatud.
8. Ettevõtjatele vajalik info on kättesaadav.

3.7. Valla juhtimine 2030

Visioon

Muhu on kvalifitseeritud spetsialistide ja töötajatega, iseseisev ja konkurentsivõimeline vald, mida juhitakse lähtudes kogukonna huvidest.

Eesmärgid

1. Haldussuutlikkus hoitakse kõrgel tasemel läbi kvalifitseeritud spetsialistide ning koostöös teiste omavalitsuste ja organisatsioonidega.
2. Tagatud on ühtne ja kaasaegne töökeskkond.
3. Avalikkus on hästi informeeritud valla tegevustest ja asutuste tööst.
4. Infoturbe nõuded on täidetud.
5. Vallavara majandatakse heaperemehelikult.

4. Arengukava seire ja muutmine

Vallavalitsus esitab igal aastal volikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate valla arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal.

Vallavalitsus vaatab valla arengukava üle igal aastal ja esitab volikogule vajadusel ettepaneku arengukava ja/või tegevuskava muutmiseks. Arengukava ja eelarvestrateegia peavad hõlmama iga aasta 15. oktoobri seisuga vähemalt nelja eelseisvat eelarveaastat. Arengukava ja eelarvestrateegia peavad olema vastu võetud enne eelseisva aasta eelarve vastuvõtmist.

Muhu vallas loetakse valla arengukava muutmiseks selles esitatud olukorra analüüsi, visiooni või strateegia sisulist muutmist, sh valdkondlike eesmärkide ja ülesannete lisamist, tühistamist või nende sisu muutmist.

Valla arengukava muutmiseks ei loeta redaktsiooniliste muutuste sisseviimist, mille all mõeldakse:

1. tegevuskava perioodi iga-aastast pikendamist ja selles ettenähtud tegevuste loendi täpsustamist, kui sellega ei kaasne eesmärkide ja ülesannete muutmist;
2. valla kehtivatest valdkondlikest arengukavadest tulenevate tegevuste lülitamist valla arengukavasse, kui sellega ei kaasne eesmärkide ja ülesannete muutmist.

Kui volikogu peab arengukava muutmist vajalikuks, teeb ta vallavalitsusele ülesandeks kuulutada välja arengukava muudatusettepaneku avalik väljapanek, mis kestab vähemalt kolm nädalat vastava teate avaldamisest maakonnalehes ja valla veebilehel. Väljapaneku kestel laekunud ettepanekud edastatakse vallavalitsuse poolt koos vallavalitsuse seisukohaga volikogule.

Arengukava avalikustatakse seaduses sätestatud korras.

Kasutatud allikad

Ade Sepp. Ülevaade muhulaste osalemisest Kuressaare Ametikooli tasemeõppes ja koolitustel
Ave Reimaa-Leppik. Ülevaade muhulaste osalemisest Töötukassa tööturukoolitusel
Eesti Uuringukeskus. Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuring 2019. 2019
Haridus- ja teadusministeerium. Eesti elukestva õppe strateegia 2020.
Haridus- ja Teadusministeerium. Täiskasvanuharidus. <https://www.hm.ee/et/eesmargid-tegevused/taiskasvanuharidus>
Kaugtöö. www.tooelu.ee Muhu valla arengukava 2014-2020. 2013
Keskkonnaamet. Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programm 2014-2020
Maa-Amet. Ülevaade kinnisasja tehingutest Muhus
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eesti infoühiskonna arengukava 2020.
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Turismi arengu põhisuunad.
Muhu Merepääste Selts. Ülevaade osalemisest päästesündmustel ajavahemikus 2013 - september 2018
Muhu valla arengukava 2014-2020. 2013
Muhu Vallavalitsus. Muhu valla huvihariduse ja huvitegevuse kava 2017-2018. 2017
Politsei- ja piirivalveamet. Ülevaade õigusrikkumistest Muhus 2014- 2017
Päästeamet. Ülevaade registreeritud sündmustest Muhus 2014-2018.
Rahandusministeerium. Eesti regionaalarengu visioon aastaks 2030+.
Rahandusministeerium. Kohalike omavalitsuste finantsülevaated.
Saaremaa Vallavalitsus, Muhu Vallavalitsus, Ruhnu Vallavalitsus. Saare maakonna arengustrateegia 2019-2030. 2018
Saaremaa Vallavalitsus, Muhu Vallavalitsus, Ruhnu Vallavalitsus. Saare maakonna tervise- ja heaoluprofiil. 2018
Urmas Treiel/ Saare Arenduskeskus SA. Ülevaade Saare maakonna ettevõtete majandustulemustest 2015-2017.
Äriregister. Ülevaade Muhu vallas registreeritud äriühingutest majandusharude kaupa. 2018